

**İDARİ YARGILAMA USÛLÜ KANUNU'NA 24.06.2021
TARİH VE 7329 SAYILI KANUNLA EKLENEN 20/C MADDESİ
HÜKÜMLERİNİN DEĞERLENDİRİLMESİ**

Celâl IŞIKLAR*

ÖZ

24.06.2021 tarihli ve 7329 sayılı Kanun'la 2577 sayılı İdari Yargılama Usûlü Kanunu (İYUK)'na 20/C maddesi eklenmiştir. Kanun yapım tekniği bakımından maddenin bir ek madde olarak düzenlenmesi gerekirdi. Bu tercih edilmezse, her fıkra hükmü Kanunda ilgili olduğu maddeye tek tek dâhil edilebilirdi.

Maddede askeri hizmete ilişkin uyumsuzlukların ilgili olduğu Milli Savunma Bakanlığı'ndaki kamu görevlileri, askerler ve askerlik yükümlüleri hakkında bazı istisnai hükümlere yer verilmiştir. Bu kişileri ilgilendiren askeri uyumsuzluklarla ilgili davalarda dilekçeler en yakın âmire de verilebilecektir. İYUK m.3'tekilere ilâveten bu dilekçelerde sicil, sınıf ve rütbelerin yazılması zorunlu hâle getirilmiştir. Bu kurallardan daha önemlisi, mahkemeler savaşta yürütmeyi durdurma kararı veremeyecektir. Üstelik aynı yasak olağanüstü hallerde yapılan naklen atama işlemlerini de kapsamaktadır.

Maddenin son fıkrasına göre, "Yüksek Askerî Şûranın terfi işlemleri ile kadrosuzluk nedeniyle emekliye ayırma işlemleri hariç her türlü ilişik kesme kararlarına karşı yargı yolu açıktır." Esâsen bu yasama kısıntısı Anayasa'nın 125'inci maddesinin İkinci fıkrasında da aynen yer almaktadır.

Anahtar Kelimeler: İdari Yargılama Usûlü Kanunu, Askeri hizmet, Dava dilekçesi, Yürütmenin durdurulması, Kanun yapım tekniği.

**EVALUATION OF THE PROVISIONS OF ARTICLE 20/C ADDED TO
THE LAW OF ADMINISTRATIVE PROCEDURE WITH THE LAW DATED
24.06.2021 AND N0 7329**

ABSTRACT

With the Law No. 7329 ve dated 24.06.2021, article 20/C was added to the Administrative Jurisdiction Procedure Law no 2577 (İYUK). In our opinion, in terms of law making technique, this article should have been enacted as a seperaten article.

* **Doç. Dr.**, KTO Karatay Üniversitesi Hukuk Fakültesi İdare Hukuku ABD Öğretim Üyesi/
KONYA, e-posta: celal.isiklar@karatay.edu.tr

ORCID: 0000-0002-7239-6142

DOI : 10.34246/ahbvuhfd.1065419

Yayın Kuruluna Ulaştığı Tarih : 09/09/2021

Yayınlanmasının Uygun Görüldüğü Tarih: 23/12/2021

If this is not preferred, each clause could have been correctly legislated under the relevant article of the Law.

The article includes some exceptional provisions about public officials in the Ministry of National Defense, soldiers and conscripts to whom disputes on military service are related. In cases related to military disputes involving these persons, case petitions can also be submitted to the closest chiefs. In addition to the requirements under İYUK article 3, it has been made compulsory to write the registration numbers, branches and ranks within these petitions. More importantly, the courts will not be able to issue stay of execution in wartime. Furthermore, the same prohibition also covers transfers of people made in state of emergency.

According to the last paragraph of the article, “Judicial remedy is open against all kinds of discharge decisions by the Supreme Military Council, except for the promotions and retirement due to lack of permanent positions.” In fact, this legislative restriction is also exactly included validated in the second paragraph of Article 125 of the Constitution.

Keywords: *Administrative Jurisdiction Procedure Law no 2577 (İYUK), Military service, Case petition, Suspension of execution, Law making technique.*

GİRİŞ

24.06.2021 tarihli ve 7329 sayılı Kanun'la 2577 sayılı İdari Yargılama Usûlü Kanunu (İYUK)'na 20/C maddesi eklenmiştir.¹ Maddenin Kanundaki yeri ve “Askerî hizmete ilişkin idari işlem ve eylemlerden doğan uyuşmazlıklara dair hükümler” başlığını taşıdığı dikkate alındığında, askeri idari uyuşmazlıklarla ilgili özel bir yargılama usûlü öngörüldüğü düşünülebilir. Ancak maddeye yakından bakıldığında, öncelikle bizzat askeri hizmet yürütenlerin değil, daha geniş bir çerçevede ve büyük ölçüde milli

¹ Madde 30.06.2021 tarih ve 31527 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanarak yürürlüğe giren 7329 Sayılı Askeri Ceza Kanunu İle Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun'un 16'ncı maddesiyle eklenmiştir. Torba kanun şeklinde kabul edilen ve yürürlüğe sokulan 7329 sayılı Kanun, adından da anlaşılacağı üzere başta Askeri Ceza Kanunu olmak üzere beş ayrı kanunda değişiklik yapması itibarıyla “çerçeve kanun” mahiyetinde; bu Kanunun İYUK'a m.20/C'yi ekleyen 16'ncı maddesi de “çerçeve madde” niteliğindedir. Çerçeve kanun ve madde kavramları için bkz. İbrahim Araç/Şeref İba, “Türkiye’de Yasa Önerisi Hazırlama ve Norm Koyma Tekniği ve Yasamacı Mesleğinin Nitelikleri Üzerine,” 2003, 58 (3), AÜSBFD, s.44, 51; 19.12.2005 tarih ve 2005/9986 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı ile yürürlüğe giren Mevzuat Hazırlama Usûl Ve Esasları Hakkında Yönetmelik m.3/1 ve 2 (Bundan sonra “Yönetmelik” olarak zikredilecektir).

savunma hizmetiyle ilgili kişilerin maruz kaldıkları uyuşmazlıklara ilişkin olduğu görülmektedir. Bu paralelde maddenin ilk fıkrasında, sonraki beş fıkrada düzenlenen kuralların kapsadığı uyuşmazlık konusu ile ilgili olduğu kişiler tahdidi sayıda (numerus clausus) belirtilmiştir.

Her ne kadar birinci fıkrada gösterilen konu ve kişileri ilgilendirmekte ise de, Maddenin ikinci ve müteakip fıkralarında birbiriyle doğrudan illî ve/veya sıralama bağı bulunmayan hususlara ilişkin usûlî nitelikte özel, fakat istisnai hükümlere yer verilmiştir. Gerçekten de ikinci ve üçüncü fıkra dava dilekçelerinde sağlanan formel kolaylıklarla, sonraki iki fıkra ise yürütmenin durdurulmasına karar verilemeyecek hâllerle ilgiliyken, son fıkrada Anayasa'da mevcut bir yargı denetimi yasağı düzenlenmiştir.

Maddenin geneli ve fıkralarda düzenlenen her bir konu teklif gerekçesiyle birlikte değerlendirilecek olursa, askeri idari yargı düzeninin (16.04.2017 tarihinde referandum ile kabul edilerek yürürlüğe giren) 21.01.2017 tarihli ve 6771 sayılı Kanun'la kaldırılması sonrasında ortaya çıkan ihtiyaç üzerine düzenleme konusu yapıldığı anlaşılmaktadır.² Kanun Koyucu aradan geçen beş yıllık bir fasıladan sonra, mülga 1602 sayılı Askeri Yüksek İdare Mahkemesi Kanunu'ndan aynen veya kısmen iktibas ettiği bazı hükümleri duraksayarak da olsa yeniden hüküm altına almış görünmektedir. Bu sebeple İYUK'un 20/C maddesiyle getirilen kurallar, yeri geldikçe mülga 1602 sayılı Kanun'un ilgili hükümleriyle karşılaştırılacaktır.

Hemen söyleyelim ki, İYUK'a eklenen 20/C maddesi kapsamı itibariyle özel bir yargılama prosedüründen çok birbirinden farklı ve istisnai hükümler içeren düzenleme görüntüsü verdiği için her şeyden önce kanun yapma tekniği ve sistematigi yönünden incelenmeyi hak etmektedir. Tabii ki maddenin tümü ve tek tek fıkra hükümleri bakımından alternatif düzenleme şekilleri de gösterilmek kaydıyla. Ancak bunun da ötesinde, bize göre madde hükmü anlamı ve kapsamı itibariyle hem hukuka uygunluk, hem de yerindelik açısından değerlendirilmelidir.

Bu noktada belirtelim ki, Çerçeve Maddeye ilişkin olarak hükümetin gerek genel gerekçesinde, gerek madde gerekçesinde, "Askeri Yüksek İdare

² 21.01.2017 tarihli ve 6771 sayılı Kanun ile yapılan Anayasa değişiklikleri 16.04.2017 tarihinde halkoylamasına sunulurken kabul edilmiş, buna ilişkin 27.04.2017 tarihli ve 663 sayılı Yüksek Seçim Kurulu Kararı 27.04.2017 tarihli ve 30050 Mükerrer sayılı Resmî Gazete'de yayımlanmıştır. 6771 sayılı Kanun'un 16'ncı maddesiyle Anayasa'nın Askeri Yüksek İdare Mahkemesi (AYİM)'ne ilişkin 157'nci maddesi ilga edilmiş; Anayasa'ya 17'nci maddeyle eklenen Geçici Madde 21 ile de askeri mahkemeler ve Askeri Yargıtay ile birlikte Askeri Yüksek İdare Mahkemesi kaldırılmıştır.

Mahkemesi Kanunu'nun yürürlükten kaldırılmasıyla birlikte İYUK'un Millî Savunma Bakanlığı ve Genelkurmay Başkanlığı tarafından tesis edilen işlem ve gerçekleştirilen eylemler nedeniyle açılan davalara da uygulanmaya başlandığı ve bu doğrultuda askeri hizmetin niteliği nazara alınarak sicil, sınıf ve rütbe bilgilerine yer verilmesi zorunluğu konan dava dilekçe ve evrakının en yakın âmire de verilmesi gibi usûlî hükümleri içeren yeni bir maddenin eklendiği" ifâde edilmiştir. Buna karşılık, maddenin kurum ve kişi yönünden kapsamı ile yürütmeyi durdurma ve yargı denetimi yasağına ilişkin hükümler konusu hükümetin ve Adalet Komisyonu'nun gerekçelerinde ele alınmadığı gibi, Genel Kurul görüşmelerinde de tartışılmamıştır.³ Kanun yapım tekniğine uymayan bu durumun Çerçeve Madde hükümlerinin anlaşılmasını güçleştirdiği ve buna bağlı olarak irdelenerek yorumlanmasını gerektirdiği açıktır.⁴

I. İDARİ YARGILAMA USÛLÜ KANUNU'NA EKLENEN 20/C MADDESİNE İLİŞKİN GENEL DEĞERLENDİRME

A. İYUK'un 20/C Maddesi Hükümü

2577 sayılı İdari Yargılama Usûlü Kanunu'na 7329 sayılı Kanun'la 20/B maddesinden sonra gelmek üzere eklenen 20/C maddesi hükümü;

“Askerî hizmete ilişkin idari işlem ve eylemlerden doğan uyuşmazlıklara dair hükümler:

MADDE 20/C-1. Bu madde; Millî Savunma Bakanlığı kadrolarında çalışan kamu görevlileri ile 25/6/2019 tarihli ve 7179 sayılı Askeralma Kanunu kapsamında askerlik hizmetini yerine getiren yedek subaylar ve yedek astsubaylar ile erbaş ve erleri ilgilendiren ve askerî hizmete ilişkin idari işlem ve eylemlerden doğan uyuşmazlıklar hakkında uygulanır.

2. Dava dilekçelerinde, 3 üncü maddenin ikinci fıkrasında sayılanlara ilaveten bu madde kapsamındakilerin sicili, varsa sınıfı ve rütbesi de gösterilir.

3. Dilekçeler ile davalara ilişkin her türlü evrak, 4 üncü maddede

³ Bkz. 7329 sayılı Askerî Ceza Kanunu İle Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun'a İlişkin Hükümet ve Komisyon Gerekçesi ile Genel Kurul görüşmeleri, TBMM, YD:27 YY:4, SS:268.

⁴ Gerekçelerde tasarının düzenleniş sebeplerinin tümü ve her madde/fıkra yönünden ayrı ayrı gösterilmesi ve gerekçe metninin madde hükmünün aynen tekrarı şeklinde olmaması esaslarına (Bkz. Araç/İba, s.47; Yönetmelik m.21), artık kanıksandığı üzere burada da uyulmadığı görülmektedir. Bundan başka, gerekçede söz konusu hükümlerin AYİM Kanunu'ndan alındığına işaret etmekten de kaçınılmıştır.

belirtilen yerlere ilaveten ilgili idari yargı merciine gönderilmek üzere en yakın âmirlere verilebilir.

4. Savaş hâlinde yürütmenin durdurulmasına karar verilemez.

5. Olağanüstü hâller sebebiyle alınan tedbirlerin uygulanmasında görevlendirilenlerin naklen atanmalarına ilişkin iptal davalarında, yürütmenin durdurulmasına karar verilemez.

6. Yüksek Askerî Şûranın terfi işlemleri ile kadrosuzluk nedeniyle emekliye ayırma işlemleri hariç her türlü ilişik kesme kararlarına karşı yargı yolu açıktır.”

Şeklindedir.

B. Madde Metninin Tümüne İlişkin Genel Değerlendirme

Maddenin başlığına bakıldığında, askerî hizmete ilişkin idari işlem ve eylemlerden doğan uyuşmazlıklarla ilgili usûl ve esaslara ilişkin geniş kapsamlı ve yoğun içeriğe sahip ayrıntılı bir düzenleme olduğu düşünülebilir. Ne var ki madde hükmünün gerek kişi, gerek konu yönünden hayli dar bir kapsam ve içeriği bulunmaktadır. Zira madde hükmü, sâdece askeri hizmetle ilişkisi olan bazı kişileri ilgilendirdiği gibi, Hükümet Gerekçesi’nde de ifâde edildiği üzere⁵ askerî hizmete ilişkin idari işlem ve eylemlerden doğan uyuşmazlıklarla ilgili birkaç “usûlî hükmü” ihtiva etmektedir. Bu itibarla, daha genel bir ifâdeye sahip başlığın madde metniyle uyumlu olmadığı söylenebilir.⁶

Maddenin düzenleniş şekline göre, önce birinci fıkrasında maddenin uygulanacağı kişiler ve uyuşmazlık türü belirtilmiştir. Maddenin 2 ve 3’üncü fıkralarında, dava dilekçelerinde bu kişilerle ilgili yer alması gereken bazı bilgiler; 4 ve 5’inci fıkralarında, yürütmenin durdurulmasına ilişkin kısıtlar ve nihayet son fıkrasında, yargı denetiminin kapsamı düzenleme konusu yapılmıştır. Maddenin belli ve sınırlı sayıdaki kişileri ilgilendirdiği açıktır. Kezâ içerdiği kurallar itibariyle “umûma şâmil” olmadığı, yâni herkesi kapsamadığı gibi aynı maddede düzenlenmesini hak edecek şekilde konu bütünlüğü bulunmadığı rahatlıkla söylenebilir. Daha da ileri gidilerek denilebilir ki, madde hem kapsadığı kişi hem konu ve muhtevası bakımından istisnai niteliktedir.

⁵ Hükümet Gerekçesi, TBMM, YD:27 YY:4 SS:268.

⁶ Bu uyumsuzluğa ilâveten madde başlıklarının sonuna nokta (.) veya iki nokta (:) konulmaması kuralına da riayet edilmediği görülmektedir. Bkz. Araç/İba, s.51; Yönetmelik, s.14/2 ve 3.

Şimdi maddenin geneline ilişkin değerlendirmemize geçelim:⁷ Madde İYUK'un 20 ilâ 21'inci maddeleri arasında, sırasıyla "Dosyaların incelenmesi" başlıklı 20, "İvedi yargılama usûlü" başlıklı 20/A ve "Merkezî ve ortak sınavlara ilişkin yargılama usûlü" başlıklı 20/B maddesinden sonra mükerrer madde şeklinde düzenlenmiştir. Müteakip 21'nci madde "Sonradan ibraz olunan belgeler" başlığını taşımakta olup esâsen 20'nci maddeyi tamamlayıcı mahiyettedir. Görüldüğü üzere, 20'nci maddede yargılama sürecinde gelinen noktada dava dosyasının esasının incelenme şekline ilişkin temel kurallar düzenlendikten sonra, 21'inci maddede önceki hükmü tamamlayıcı nitelikte aynı konuyla alakalı ayrı ve farklı bir duruma ilişkin kurallar öngörülmüştür. 20/A ve 20/B maddelerinde ise kendi içinde tutarlılık ve bütünlük gösterecek şekilde iki ayrı özel yargılama usûlüne yer verilmiştir (ki bu maddelerin yerinin de burası olduğu tartışılabilir).

Hâl böyle olunca, özel yargılama usûlü niteliği olmayan, ancak kişi ve konu yönünden özel ve fakat hatta istisnai hükümler taşıyan 20/C maddesinin yeri kanaatimize göre isabetli değildir. Şâyet düzenleme asker kişileri ilgilendiren ve askerî hizmete ilişkin idari işlem ve eylemlerden doğan uyuşmazlıklara mahsus özel bir yargılama usûlü getirmiş olsaydı, Kanun Koyucunun tercihi haklı ve yerinde görülebilirdi. Ancak bize göre, kanun yapma tekniği bakımından bu madde ya ek madde olarak konulmalı, ya da içerdiği birbirinden farklı kurallar ilgili olduğu Kanun maddelerine – aşağıda her bir fıkra için ayrı ayrı gösterilecek şekilde- dâhil edilmeli idi. Bu takdirde, kanun veya madde itibarıyla anlam bütünlüğünün bozulması söz konusu olmadığından, 20/C maddesinin mükerrer madde yerine ek madde olarak düzenlenmesi yoluna gitmek daha uygun bir çözüm tarzıdır. Ayrıca bu yol basit ve kolay olduğu kadar derli toplu olmasını sağlayacağından tercih edilebilir.⁸ Bununla beraber ideal olan maddenin içerdiği kuralların mümkün

⁷ Maddenin bütününe ve tek tek fıkra hükmüne ilişkin teknik değerlendirmelerimizde, Andreas Lötscher tarafından ifade edilen "Sayan kazuistik olmama (s.127), "Bütünlük" (s.130) "Aynı olanı aynı şekilde, farklı olanı farklı şekilde ifade etme" (s.132), "Düzenlenebilecek her şeyin düzenlenmesi zorunluluğunun olmaması" (s.173) gibi ilkelerden yola çıkılacaktır, Andreas Lötscher, "İyi Kanunlar Şeffaf Metinlerdir", in Yener Üner (Haz.), Türkiye Barolar Birliği Kanun Yapma Tekniği (Sempozyum, Ankara 27-28 Mart 2015), TBB Yayınları, 2016, s.119-145.

⁸ Ayrıca numaralandırılmakla ve mükerrer denilmemekle beraber 20/C bir mükerrer madde mahiyetindedir. Kanun yapma tekniğine göre, ek madde yürürlükte bulunan bir kanuna onun yapısal sistemine uygun ve varsa öncekilerin numaralarını devam ettirecek şekilde sonradan çıkarılan kanunla eklenen maddedir. Buna karşılık mükerrer madde kapsamında olan konuyla ilgili olan bir başka maddeden ayrı, ancak konu yönünden bağlantılı ve onun tekrarı olarak düzenlenen maddedir. Doktrinde de belirtildiği üzere mükerrer madde düzenlenmesi

ölçüde tek tek yerli yerine konulmasıdır. Bundaki zorluk uygulanacak kişilere ilişkin tanımlayıcı norm ihdasını gerektirmesidir. Böyle bir norm meselâ (tanım maddesi bulunmadığı da dikkate alınarak) İYUK'un 1 veya 2'nci maddesine konulabilir.⁹

Bize göre, tanım normu yolu tercih edilmediği takdirde maddenin bütünlüğü açısından ister mükerrer ister ek madde olarak düzenlensin, çerçeve maddenin birden fazla bendi olan tek bir fıkra olarak düzenlenmesi daha uygun olurdu.¹⁰

II. İYUK'UN 20/C MADDESİNİN KONU YÖNÜNDEN KAPSAMI VE UYGULAMA ALANI

A. Genel Olarak Hükmün Konu Yönünden Kapsamı

20/C maddesi, “Askerî hizmete ilişkin idari işlem ve eylemlerden doğan uyuşmazlıklara dair hükümler” başlığını taşıdığı gibi, birinci fıkrasında “Millî Savunma Bakanlığı kadrolarında çalışan kamu görevlileri ile Askeralma Kanunu kapsamında askerlik hizmetini yerine getiren yedek subaylar ve yedek astsubaylar ile erbaş ve erleri ilgilendiren¹¹ ve askerî hizmete ilişkin idari işlem ve eylemlerden doğan uyuşmazlıklar hakkında uygula”(cağı) hüküm altına alınmıştır. Hükmün normatif yapısına bakıldığında, askeri idari yargının kaldırılmasına ve Askeri Yüksek İdare Mahkemesi'nin kapatılmasına paralel şekilde Anayasa'nın mülga 157'nci (ve mülga 1602 sayılı AYİM Kanunu'nun 20/1'inci) maddesindeki, Askeri Yüksek İdare Mahkemesi'nin, askeri

kanun yapım tekniği açısından zorunluluk olmadıkça başvurulması gereken bir yoldur. Bkz. Araç/İba, s.53.

⁹ Böyle bir tanım normunu askeri öğrencileri de ilâve ederek iki şekilde formüle edebiliriz. Örnek 1: “*Bu Kanunun uygulamasında askeri uyuşmazlıktan maksat; Millî Savunma Bakanlığı kadrolarında çalışan kamu görevlilerini, askeri öğrencileri, 25/6/2019 tarihli ve 7179 sayılı Askeralma Kanunu kapsamında askerlik hizmetini yerine getiren yedek subaylar ve yedek astsubaylar ile erbaş ve erleri ilgilendiren askeri hizmete ilişkin idari işlem ve eylemlerden doğan uyuşmazlıklardır.*” Örnek 2: “*Bu Kanunun uygulamasında; Millî Savunma Bakanlığı kadrolarında çalışan kamu görevlileri veya 25/6/2019 tarihli ve 7179 sayılı Askeralma Kanunu kapsamında askerlik hizmetini yerine getiren yedek subaylar ve yedek astsubaylar ile erbaş ve erleri veyahut askeri öğrencileri ilgilendiren askeri hizmete ilişkin idari işlem ve eylemlerden doğan uyuşmazlıklar askeri uyuşmazlık kabul edilir.*”

¹⁰ Bkz. Araç/İba, s.48, 50, 53, 54; İbrahim Kaplan, “Kanun Yapma San'atı ve Tekniği,” 1991, 47 (1), AÜSBFD, Prof. Dr. Gündüz Ökçün'e Armağan, s.99-102, <<http://dergiler.ankara.edu.tr/detail.php?id>> Erişim Tarihi 28 Temmuz 2021; Yönetmelik, m.13.

¹¹ Bundan böyle her seferinde fıkra metnini ve bu ibâreyi uzun uzun tekrarlamamak için, yerine göre kısaca “(K)’leri ilgilendiren” veya “(K)’ler ile ilgili” ifadelerini kullanacağız.

olmayan makamlarca tesis edilmiş olsa bile, “asker kişileri ilgilendiren ve askeri hizmete ilişkin idari işlem ve eylemlerden doğan uyuşmazlıkların yargı denetimini yapan ilk ve son derece mahkemesi” olduğuna dair hükmün esâs alındığı anlaşılmaktadır. Askerî Yüksek İdare Mahkemesi kaldırıldığından, 2017 yılından beri bu uyuşmazlıklara ilişkin davalara idari yargı mercileri tarafından bakılmaktadır.

Özetle, 20/C maddesi hükmünün kapsamı ve uygulanacağı hâl ve şartlar, birinci fıkrada askerî hizmete ilişkin idari işlem ve eylemlerden doğan uyuşmazlıklara muhatap belli sığata sahip kişilerden olmak şeklinde kayıtlanmıştır. Başka bir ifadeyle madde hükmü düzenlenmesinde askeri hizmet gören asker ve diğer kişiler esas alınmıştır. Hâlbuki Kanun'un 20/A ve 20/B maddelerinde önemli ve özellikli durumlar konu edilmiştir.

Madde hükmünün kapsam alanına, yâni uygulanacağı hâl ve şartlara geçmeden önce belirtelim ki bunlar kümülatif, yâni ikisi de birlikte ve bir arada bulunması gereken şartlardır.¹²

B. Askerî Hizmetle İlişkin İdari İşlem ve Eylemlerden Doğan Uyuşmazlık Hâl ve Şartı

Maddenin başlığı ve ilk fıkrasındaki “Askerî hizmetle ilişkin idari işlem ve eylemlerden doğan uyuşmazlıklar” ibâresi, öncelikle idari uyuşmazlığın “askerî hizmetle ilişkin” olmasını şart koşmaktadır. Başka bir deyişle, İYUK m.20/C hükmü askeri hizmetle ilişkin olmayan uyuşmazlıklarda uygulanamaz. Bu itibarla, madde kapsamında sayılan kişiler, örneğin kendileriyle ilgili bir kamulaştırma işleminin iptaline ilişkin dava dilekçesini en yakın âmirlerine veremeyecekleri gibi,¹³ savaş ve olağanüstü hallere ilişkin yürütmenin durdurulması yasağı bu işlem için geçerli değildir.

¹² Bu şartlar AYİMİK m.20'de de aynı şekildedir: A. Şeref Gözübüyük, Yönetmelik Yargı, 26.B., Turhan Kitabevi, 2007, s.52; “Askerî Yüksek İdare Mahkemesi ve Görevleri”, Prof. Dr. Kemal Fikret ARIK'a Armağan, TODAİE-SBF Yayını, 1973, s.139 vd.; F. Kerim Anadolu, “Usul Hükümleri Yönünden Askerî Yüksek İdare Mahkemesi,” Osman F. Berki'ye Armağan, AÜHF Yayını, 1977, s.48-49; Turgut Candan, İdari Yargılama Usûlü Kanunu, 4. B., Adalet Yayınevi, 2011, s.517-518.

¹³ Bu yönde Gürsel Kaplan, İdari Yargılama Hukuku, 3.B., Ekin Kitabevi, 2018, s.364. Hemen belirtelim ki, Kaplan'ın bu ifâdesini içeren kitabı Kanun'un kabul ve yürürlüğe girmesinden önceki bir tarihte yayımlanmış olup, yazar düzenlemenin tasarı hâlindeki metnini dikkate almış gözükmektedir.

1. Askerî Hizmete İlişkinlik Unsuru

Madde hükmünün tatbikinde, mülga 1602 sayılı Kanun'un 20/1'inci maddesindeki gibi işlem ve eylemin "askeri hizmete ilişkin" olması aranmaktadır. 211 sayılı TSK İç Hizmet Kanunu (İÇHK) (m.6) ile 1632 sayılı Askeri Ceza Kanunu'nda (m.12), bu kanunlar çerçevesinde "askerî hizmet" değil, "hizmet" kavramı tanımlanmıştır. "Yasal mevzuatın veya âmirin yapılmasını/yapılmamasını emrettiği işler" şeklinde özetlenebilecek bu tarifler konumuz açısından yeterli değildir. Doktrinde birbirinden farklı birçok tanım yapılmıştır.¹⁴ Bununla beraber, ilgili mevzuat da dikkate alınarak AYİM Başsavcılığı ile öğretide yapılan birbirine yakın iki tanımdan hareketle, askerî hizmet; "TSK'nın, İç Hizmet Kanunu'nda belirtilen görevleri yerine getirebilmesi bakımından kanun, tüzük, yönetmelik ve yönergelerde belirtilen işler ile mevzuatın uygulayıcılarına takdir hakkı verdiği durumlarda âmirin takdir yetkisi içerisinde kalarak verdiği emirlerle yaptırdığı işler" olarak tanımlanabilir.¹⁵ Şu kayıtlarla ki, savunma ve milli güvenlik faaliyet ve hizmetlerinin siyasi organ ve makamların görev ve yetki alanına giren boyutu, askerî hizmet kavramının kapsamı dışında tutulmalıdır.¹⁶

Bir idari işlemin askerî hizmete ilişkin olması, o işlemin bir askerî hizmetin yürütülmesi veya yerine getirilmesi maksadıyla yapılması demektir. AYİM bir işlemin (ve benzer şekilde bir eylemin) askerî hizmete ilişkinliğini tayin ve tespitinde, askerî kişinin geçmişi, askerî yeterlik ve yetenekleri, hak ve ödevleri ile hâl, tavır ve davranışlarının yanı sıra, askerliğin kural, gerek ve

¹⁴ Bu tanımlar için bkz. Esendal Kızıloğlu, Askerî Yüksek İdare Mahkemesinin Görev Alanı ve Görev Alanının Sınırları, GÜSBE, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, 1989, s.70; Osman Çelik, Tarihsel Gelişimi ve Kararları Işığında Askerî Yüksek İdare Mahkemesi ve Sorunlarına Bir Yaklaşım, GÜSBE, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, 1996, s.179; Serdar Özgüldür, Askerî Yüksek İdare Mahkemesi Kararları Işığında Tam Yargı Davaları, Yetkin Yayınları, 1996, s.189-190; Süheyla Şenlen Sunay, Askerî Yüksek İdare Mahkemesi ve Görev Kriterleri, Beta yayınları, 1996, s.152, 154; Lütfi Duran, "Askerî İdarenin Yargısal Görev ve Yetkisinin Sınırı", İÜHF ONAR Armağanı, İÜ Yayını, 1977, s.214; Sezai Aydınalp, "Askerî Yüksek İdare Mahkemesinin Görev Alanı Sorunu", 1994, (8), AYİMD, Genelkurmay Yayını, s.28; Bedriye Şenol İspartalı, Askerî İdari Eylemden Doğan Mali Sorumluluk, DEÜSBE, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, 2009, s.57 vd.; Celâl Işıklar, "Askerlik Yükümlülüklerinden Doğan Uyuşmazlıkların Yargısal Denetiminde Görev", 2011, 69 (2), ABD, s.151.

¹⁵ Bu tanımın esas alındığı daha ayrıntılı tanım için bkz. AYİM Başsavcılığı'nın Uyuşmazlık Mahkemesi'nde olumlu görev uyuşmazlığı çıkarılması için verdiği 17.05.1989 tarih ve 1989/78 sayılı "Görevlilik Kararının Reddine İlişkin Karara Yapılan İtirazın Reddine Dair Kararı," 1994, (8), AYİMD, s.170-175. Aynı geniş tanım için bkz. Özgüldür, s.190.

¹⁶ Duran, s.214.

gelenekleri ile askeri görev ve hizmetin amaç ve özelliklerini esas almaktadır.¹⁷

Bir idari eylemin askeri hizmete ilişkinliği ise o eylemin kanunların ve nizamların TSK'ya verdiği yetki ve görevlerin ifasına yönelik olması, yâni askeri hizmetle ilgili eylemle doğurduğu sonuç arasında bağılılık bulunması demektir.¹⁸ AYİM'e göre de, eğer eylem askeri makamlarca yapılmış veya bir askeri hizmetin yerine getirilmesi sırasında meydana gelmiş ise askeri hizmete ilişkindir.¹⁹

Uyuşmazlık Mahkemesi'nin mülga 1602 sayılı Kanun'un 20/1'inci maddesiyle ilgili ilk dönem kararlarına bakıldığında, askeri hizmete kavramına genel ve soyut atıfla yetinildiği görülmektedir.²⁰ Buna karşılık Mahkeme'nin zamanla ve giderek istikrar bulacak şekilde, bir tanım yapmamakla beraber, askerî hizmete ilişkinlikle ilgili olarak yukarıda aktarılan AYİM'in argümanlarını genellikle aynen tekrarladığı söylenebilir.²¹ Danıştay da, işlemin

¹⁷ İdari işlemin askeri hizmete ilişkinliğini bu halleri esâs alarak değerlendiren AYİM kararlarına örnek: 1.D, 22.06.1999, 121/673, AYİMD, S.14, s.199-201; 1.D, 20.11.2001, 1289/1234, AYİMD, S.17, K.1, 343-345; 3.D, 10.02.2005, 2004/362, 2005/235, AYİMD, S.20, K.1, s.125-127; 3.D, 10.03.2005, 2004/1580-2005/374, AYİMD, S.21, s.130-133; 3.D., 14.12.2006; E.2006/1529 K.2006/1570, AYİMD, S.22, s.127 vd.; 3.D., 31.05.2007, 633-759, AYİMD, S.23, s.179-181; 3. D., 18.01.2007, 48-/85, AYİMD, S.23, s.177-179, bu kararlar için bkz. Gümüşay, s.85 vd.; Işıklar, Görev, s.152, dp.50; Celâl Işıklar, Türkiye'de Askerlik Usûlleri ve Askerlik İşlemlerine İlişkin İdari ve Adli Davalar, Adalet Yayınevi, 2011, s.297-298, dp.70. Ayrıca, 3.D., 17.01.2008, E. 2008/63, K. 2008/88, AYİMD, S.24, K.1, s.97 vd.; 3.D., 19.01.2012, 161/93, (*Burada ve aşağıda verilen AYİM kararları ile diğer kararlar aynı zamanda Yazarın özel matbu ve dijital dergi ve karar arşivinden alınmıştır.*)

¹⁸ Bu yönde, Özgüldür, s.193.

¹⁹ AYİM 2. D., 15.2.1995, E.1995/128, K.1995/99, bu karar ve görüş için bkz. Özgüldür, s.194. Benzer şekilde, Gümüşay, s.90; Şenol İspartalı, s.57. AYİM'nin askeri hizmete ilişkin bulunduğu idari eylemlerle ilgili benzer kararları: 2.D., 02.04.2005, 2004/127, 2005/360; 2.D., 11.01.1995, 1993/1080, K.1995/29; 2.D., 14.06.2000, E. 1998/848, K. 2000/403, AYİMD, S.15, s. 949; 2.D., 05.04.2002, E.2001/280, K.2002/219, AYİMD, S.17, s. 1120; 2.D., 17.01.2007, 2006/625, 2007/47; 2.D., 22.10.2008, 2007/1101, 2008/1065; 2.D., 05.11.2008, 2007/10000, 2008/1086, bu kararlar ve benzerleri için ayrıca bkz. Celâl Işıklar, "Askeri Yüksek İdare Mahkemesi Kararlarında İdarenin Sorumluluğunu Ortadan Kaldıran Haller", Gazi Üniversitesi Hukuk Fakültesi Sorumluk ve Tazminat Hukuku Sempozyumu, Ankara 28- 29 Mayıs 2009, GÜHF Yayını, 2009, s.175-182. Ayrıca 2.D., 21.10.2015, E. 2015/1631, K.2015/1662, Özel Arşiv; 2.D., 13.02.2013, E. 2013/213, K.2013/169, AYİMD, S.29, s.37-38; 2.D., 06.05.2009; E. 2008/813, K. 2009/532, AYİMD, S.25, s.109-111; 3.D., 31.05.2007, E.2007/633 K.2007/759, AYİMD, S.23, K.1, s.179-181.

²⁰ Bu tip kararlara örnek, UM Hukuk Bölümü, 17.02.1991, 5/6; 14.11.1994, 25/27; 07.07.1997, 41/38, 03.06.1995, 37/39; 05.07.2010, 147/137; 14.03.2016, 87/138; 14.01.2013, 2012/186-2013/10.

²¹ Uyuşmazlık Mahkemesinin, yukarıda AYİM'ce askeri hizmete ilişkin sayılan hâlleri benimsemediği idari işlemlerle ilgili kararları: UM Hukuk Bölümü, 03.07.1995, 37/39, RG: 31.07.1995-

askeri hizmete ilişkin olup olmadığının belirlenmesinde işlemin niteliğini göz önünde bulundurmıştır.²²

2. İdari İşlem ve Eylemlerden Doğan Uyuşmazlık Unsuru

“İdari işlem ve eylemlerden doğan uyuşmazlık”tan maksat açık ise de, Maddenin birinci fıkrasında belirtilen statüdekileri ilgilendirmek kaydıyla bunlar dışında kalanların davacı olup olamayacaklarına da ışık tutacağından bu husus üzerinde durulması gerekir. Askeri hizmete ilişkin idari işlem bakımından, bunun bir bireysel işlem veya düzenleyici işlem olabileceği açıktır. Cumhurbaşkanı ve bakanlıklar tarafından hazırlanan yönetmelikler ve bunlara ilâveten diğer askeri makamlar tarafından hazırlanan yönerge, tebliğ gibi adsız düzenleyici işlemler, -askeri hizmete ilişkin olduğu sürece,- kural olarak askerleri ilgilendirecektir. Bunlar MSB kadrolarında çalışan sivil kamu görevlilerini de ilgilendirebilir. Bu takdirde, ilgili sivil kamu görevlileri adına üyesi oldukları sendikalar iptal ve/veya tam yargı davası açabilir. Bunun gibi, 1136 sayılı Avukatlık Kanunu’nun 76 ve 95/21’inci madde hükümleri gereği, “hukukun üstünlüğünü ve insan haklarını savunmak, korumak ve bu kavramlara işlerlik kazandırmak” görevi bulunan baroların askeri hizmete ilişkin düzenleyici işlemler aleyhine dava açmaları da söz konusu olabilir.²³

22360, s.32-33; 17.11.1997, 54/52, RG:14.12.1997-23200, s.22-26; 03.05.1999, 14/15, RG: 08.06.1999-23719, s.45-49, 10.10.2005, 28/57, bu kararlar için bkz. Gümüşay, s.88; Işıklar, Görev, s.152, dp.52; Askerlik Usulleri, s.298 vd. Ayrıca 27.12.1999, 51/55;27.12.1999, 43/52; 04.10.2004, 51/59; 03.03.2008, 2007/566-2008/76; 06.07.2009, 2008/160-2009/166; 07.02.2011, 2010/155-2011/20; 07.02.2011, 2010/79-2011/8; 11.11.2013, 1437/1624; 08.04.2013; 103/505; 26.1.2015, 19/22; 28.09. 2015, 659/662; 30.11.2015, 767/784; 09.05.2016, 2016/230/273 (Özel arşiv). UM’nin idari eylemlere ilişkin kararlarına örnek: 04.04.2005, 2005/11- 2005/27.

Bu tespit için ayrıca bkz. Gürbüz Gümüşay, Askeri İdari Yargının Görev Alanı, GÜSBE, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara 2007, s.63-64.

²² Danıştay 10.D,02.06.1988, 1987/1332, 1488/979, DD, s,72-73, s.685-686; 10.D,02.06.1988, 1987/1332, 1488/979, DD, s,72-73, s.685-686; 8.D, 01.06.1989, 1988/955, 1989/465, DD, s.78-79, s.97-101; 5.D, 13.4.1993, 928/1594, DD, s.261-262; DİDDGK, 27.10.1989, 378/154, DD, s.78-79, s.97-101; 10.D., 24.02.1998, 1996/5023-1998, 807, kararlar için bkz. Işıklar, Görev, s.152, dp.52; Askerlik Usulleri, s.298, dp.71. Ayrıca 11.D.,22.04.20121, E.2013/316, K.2014/2317, Kahya, s.94.

²³ Genellikle Danıştay İdari Dava Daireleri Kurulu’nun ve zaman zaman Danıştay dairelerinin TBB ve baroların düzenleyici işlemlere karşı açtıkları davalarda menfaat ilişkisini kabul ettiği ve davalara esastan baktığı bir vakıadır. Bu doğrultuda bkz. DİDDK, 23.12.2020, E.2020/1033, K.2020/3395, <<https://istanbulbarosu.org.tr/HaberDetay>> Erişim Tarihi 28 Temmuz 2021; DİDDK, 10.12.2019,YD. İtiraz No:2009/1005, YD Kabul Kararı; DİDDK, 07.10.2004, E.2004/2163 K.2004/788; DİDDK, 06.06.2003, E.2002/925, K.2003/409; DİDDK, 14.09.2001, E.2001/176-2001/624; DİDDK, 07.04.2005, E.2003/417, K.2005/234;

Bu tüzel kişilerin askeri hizmete ilişkin uyumsuzluklarda dava açma ehliyetleri bulunmakla beraber 20/C maddesinin uygulanamayacağı söylenemez. Bu yaklaşıma göre, savaş zamanı bir baro tarafından açılan bir davaya konu edilen düzenleyici bir işlemin yürütmenin durdurulması talebi esastan incelenerek ret veya kabul kararı verilebilecektir. Buna karşılık davacının bir asker kişi ise olması hâlinde bu talep incelenemeyecektir. Kanun koyucunun muradı bu mantıksız ve tutarsız sonuç olmasa gerektir.

Askerî nitelikteki idari eylem, “askerî kural ve gerekler çerçevesinde yürütülen askerî hizmet sırasındaki bir hareket, tutum veya meydana gelen olay ya da getirilen bir olay” olarak tanımlanabilir.²⁴ AYİM kararlarında, askeri hizmete ilişkin idari eylem çoğunlukla kanun ve nizamlarla TSK'ya tanınan yetki ve görevlerin yerine getirilmesi amacını taşıyan, bu çerçevede emir komuta zinciri içerisinde gerçekleştirilen eylemler olarak kabul edilmiştir. AYİM uygulamasında, idari eylemin askeri hizmete ilişkin olması için, o eylemin, askeri makamlarca tesis edilmesi veya bir askeri hizmetin yerine getirilmesi sırasında meydana gelmesi aranmıştır.²⁵ Aynı şekilde, her ne kadar AYİMK m.20/1'deki “askeri olmayan makamlarca tesis edilmiş olsa bile” ibâresine yer verilmemiş ise de, 20/C maddesindeki bahsi geçen eylemlerin askeri makamlar, hatta Milli Savunma Bakanlığı makamları tarafından yapılması şart değildir. Öyle ki idari eylem askeri hizmete katılan gönüllü ve arzı işbirlikçi tarafından bile gerçekleştirilmiş olabilir. Önemli olan idari işlemler gibi idari eylemlerin de (K)'ler ile ilgili ve askeri hizmete ilişkin olmasıdır.

Bu noktada bir parantez açarak, milli güvenlik kavramının bir alt kavramı olan milli savunma kavramının askeri hizmet ve askerlik dışında topyekün yurt içi savunma ve sivil savunma gibi unsurları da içeren geniş bir kapsama sahip olduğunu, dolayısıyla MSB'lığının (K)'leri ilgilendiren her işlem ve eyleminin 20/C maddesi kapsamında görülmesinin mümkün olmadığını belirtelim.²⁶

DİDDK, 10.12.2009, E. 2009/1005, bu kararlar için bkz. <<https://www.izmirbarosu.org.tr>> Erişim Tarihi, 28 Temmuz 2021.

²⁴ Bu tanım için bkz. Taner Candemir, “Askeri Yüksek İdare Mahkemesinin Görev Alanı,” 1978, 28(28-29), Danıştay Dergisi, s.2. Aynı yönde, Şenol İspartalı, s.57.

²⁵ Gümüştay, s.90; Şenol İspartalı, s.57.

²⁶ Milli savunma ve askerlik hizmetleri ilişkisi için bkz. Halit Yılmaz, “Türk Silahlı Kuvvetleri ve Milli Savunma Hizmeti,” 2005, 54(4), AÜHFD, s.413; Şenol İspartalı, s.62. Ayrıca bkz. Yıldızhan Yayla, İdare Hukuku, Beta Yayınevi, 2009, s.24 vd.; Ramazan Yıldırım, İdare

İdari eylemler bakımından hak ihlali arandığından kural olarak davacı, eylemin ilgilendirdiği, yâni eylemden zarar gören kişi olacaktır. Maddenin birinci fıkrasında sayılan bir kişi, örneğin yükümlü er askeri hizmete ilişkin idari eylem sonucu ölmüşse destekten yoksun kalanlar ile zarar gören yakınları -sübjektif ehliyetleri bulunduğu- doğrudan tam yargı davası açabileceklerdir. Bu takdirde aşağıda değineceğimiz üzere bunlar hakkında 20/C maddesi uygulanabilecektir.

C. Belli Sıfat ve Statüye Sahip Kişileri İlgilendirme Hâl ve Şartı

20/C madde hükmünün uygulanabilmesi için askeri hizmete ilişkin uyumsuzlukların, birinci fıkra gereği “Millî Savunma Bakanlığı kadrolarında çalışan kamu görevlileri ile Askeralma Kanunu kapsamında askerlik hizmetini yerine getiren yedek subaylar ve yedek astsubaylar ile erbaş ve erleri ilgilendirmesi” gerekmektedir.

Kanun’da geçen belli statüdeki kişileri ilgilendirme şartının anlam ve kapsamının izahı gerekir. Başka bir ifadeyle, hükmün kapsam alanını tayin ve tespit için işlem ve eylemi yapanın sıfatı mı, yoksa işlem ve eylemin yöneldiği (=işlem ve eylemden etkilenen) kişi mi esas alınmalıdır? Bu soruyu cevaplamadan önce, bu şartın tek başına değil, askeri hizmete ilişkinlik şartı ile birlikte değerlendirilmesi gerektiğini belirtelim. Kanun Koyucu’nun ilk bakışta bununla davacıları kastettiği söylenebilir. Buna göre, hüküm bizatihi hakkında askeri hizmete ilişkin idari işlem tesis edilen veya eylemden zarar gören kişilerin açacağı davalarda uygulanacaktır. Bu takdirde ilgilinin ölümü hâlinde onu ilgilendiren bir işlemden dolayı açılacak davada hükmün uygulanma şansı yoktur. Hâlbuki, örneğin şehit kabul edilmeme, terhis belgesi verilmeme, askerliğini yapmış sayılmama gibi hizmette esnasında ölen kişileri ilgilendiren işlemlere karşı yakınları tarafından veya menfaati ihlal edilenler tarafından dava açılması söz konusu olabilir. Bu itibarla “(K)’leri ilgilendiren” işlem veya eylem ibâresini “(K)’ler ile ilgili” işlem veya “(K)’lere yönelik” eylem olarak anlamak yerinde olur. Öte yandan, Kanun Koyucu bizzat ve sâdece işlemin veya eylemin muhatabı kişilerin dava açabileceklerini kastetseydi, bunları “ilgilendiren” yerine doğrudan doğruya “*Bu madde; (K)’ler ve askerî hizmete ilişkin idari işlem ve eylemlerden doğan uyumsuzluklar hakkında uygulanır.*” şeklinde ifade edilirdi. Bu itibarla, “(K)’leri ilgilendirme”den anlaşılması gereken, davacı birinci fıkrada sayılanlardan olsun olmasın, idari işlemin tesisinde (K)’lerin göz önünde

Hukuku Dersleri, C.II, Mimoza Yayınları, 2010, s.117 vd.

bulundurulması ve zarar doğuran eylemin (K)'lere yönelik olmasıdır. Sonuç olarak, askeri hizmete ilişkin olmak kaydıyla, hükmün normal şartlarda sâdece Maddede sayılanların şahsını ilgilendiren işlemlerden dolayı davacı olduğu uyuşmazlıklarda uygulanabilecektir. Ancak hükmün kısıtlı da olsa hukuki ve fiili imkânsızlık hâllerinde (K)'leri ilgilendiren işlemlerden dolayı menfaati ihlal edilen başka kişilerin açacağı davalarda da uygulanabileceği kabul edilmelidir.²⁷

Nitekim hükmün kaynağı olan 1602 sayılı Kanun'un tatbikatında, ikisi de AYİM üyeliği yapmış olan Gümüldür ve Gümüşay'ın da bizzat tespit ettiği üzere,²⁸ AYİM, kuruluşunu takip eden ilk yıllarda davacının asker kişi olması kriterini aramış,²⁹ ancak ilerleyen yıllarda bunu yetersiz bulmuş ve "genişletici bir yorumla idari işlemin asker kişi göz önünde tutularak tesis edilmiş olması kriterini benimsemiştir."³⁰

Bu noktada belirtelim ki "(K)'leri ilgilendiren işlem" kavramından, öncelikle davacının bu kişilerden olması gerektiği çıkarımı yapılabilir. Bununla birlikte kavramdan, davacının bu kişilerden olup olmadığına bakılmaksızın, askeri hizmete ilişkin işlemin tesisinde Maddede sayılanların hizmet yönünden beceri, yeterlik ve yeteneklerinin, hâl ve hareketlerinin, hizmet safahatının, yetki, hak ve ödevlerinin göz önünde tutulması ile işlemin

²⁷ Buna karşılık, Kanun'un tasarısına bakılarak Bakanlık ve Genelkurmay Başkanlığı'nda çalışan kamu görevlileri ve asker kişilerin 20/C kapsamında en yakın âmirlere de dilekçe verebileceği ifade edilmiştir. Gürsel Kaplan, İdari Yargılama Hukuku, 3.B., Ekin Kitabevi, s.364.

²⁸ Bu tespit ve gözlemler için bkz. Özgüldür, s.176 vd.; Gümüşay, s.65. Uzun yıllar AYİM mensubiyeti bulunan yazarın gözlemi de bu doğrultudadır.

²⁹ Bu doğrultuda kararlar için bkz. AYİM 3.D., 06.11.1973, 1908/72; 2.D., 10.12.1987, 231/212, AYİMD, S.7, K.1, s.112-114; 1.D., 27.06.1995, 278/729, AYİMD, S.10, s.283-284. Işıklar, Görev, s.151; Askerlik Usûlleri, s.296.

³⁰ Bu ifade için bkz. Gümüşay, s.65. Bu doğrultuda kararlara örnek: 3. D., 2.11.2006, E.2006/1424,K.2006/1314, AYİMD, S.22, s.121 vd.; 3.D., 14.12.2006; E.2006/1529 K.2006/1570, AYİMD, S.22, K.1, s.127 vd.; 3.D., 12.10.2006; E.2006/1266 K.2006/1136, AYİMD, S.22, K.1, s.131 vd.; 3. D., 18.1.2007; E. 2007/48, K: 2007/85, AYİMD, S.23, s.179 vd.; 3.D., 25.12.2008; E. 2008/1189, K. 2008/1390, AYİMD, S.24, K.1, s.95 vd.; 3.D., 17.01.2008; E. 2008/63,K. 2008/88, AYİMD, S.24, K.1, s.97 vd.; 2.D., 30.09.2009, E. 2009/1043, K. 2009/1000, AYİMD, S.25, s.100-102; 3.D., 15.04.2010, E. 2010/688, K. 2010/533, AYİMD, S:26, s.93-95; 3.D., 25.03.2010; E. 2010/542, K.2010/420, AYİMD, S.26, s.95-97; 2.D.17.10. 2012, E.2012/928, K. 2012/938, AYİMD, S.27, s.41-43; 2.D.13.02.2013, E. 2013/213, K.2013/169, AYİMD, S:29, s.37-39; 2.D.23.01.2013, E. 2013/41, K.2013/65, AYİMD, S:29, s.40-43; 2.D. 02.04.2014 E. 2014/593, K. 2014/525, AYİMD, S.30, s.50 vd. Diğer kararlar için bkz. Gümüşay, s. 63 vd.; Işıklar, Görev, s.151; Askerlik Usûlleri, s.296.

doğrudan doğruya bu kişiler göz önünde tutularak yapılması, bunların hak ve menfaatlerini etkilemesi gibi hâller anlaşılabilir.³¹

Bir idari eylemin “(K)’leri ilgilendirmesini ise, eylemin bu kişilere yönelmesi, yâni eylemden doğan maddi ve/veya manevi zararın bizzat bu kişilerin vücut bütünlüğü ve mal varlığı üzerinde gerçekleşmesi olarak açıklayabiliriz.³² Burada, asker kişinin ölümü hâlinde yakınlarının manevi zarara ve destekten yoksun kalanların ise maddi zarara ilişkin tazminat taleplerinin, “halefiyet” esâsına göre intikal eden bir hakka değil bizzat kendilerine ait bir hakka dayandığının altını çizelim.³³

Uyuşmazlık Mahkemesi de AYİM’e paralel bir şekilde önceleri davacının asker kişi olması görüşünü benimsemiştir.³⁴ Uyuşmazlık Mahkemesi 1990’ların ortalarından itibaren istikrar kazanan kararlarında ise, davacının asker kişi olması şartını terk ederek işlemin veya eylemin asker kişileri ilgilendirmesini gerektiğine hükmetmiştir. Mahkemenin sonraki dönemde iki kriterin birlikteliğini gözetmekle kalmayıp askeri hizmete ilişkinliği ön planda tuttuğu ve bu çerçevede asker kişileri ilgilendiren askeri hizmete ilişkin işlem ve eylem kavramının kapsamını genişlettiği söylenebilir.³⁵

³¹ Bu paralelde AYİM kararlarındaki benzer tespitler için bkz. Mustafa Şahin, “Kişi Yönünden Askeri Yüksek İdare Mahkemesinin Görev Alanı”, 1978, (30-31), DD, s.45; Erol Alpar, “Askeri Yüksek İdare Mahkemesi’nin Yargılama Yetkisi ve Sınırlandırılması”, 1998, 21(1), AİD, s.44; Taner Candemir, “Askeri Yüksek İdare Mahkemesinin Görev Alanı,” 1993, (7/1), AYİMD, s. 16; Çelik, s. 175; Gümüşay, s.150.

³² 1602 sayılı Kanun yürürlükte iken “İdari eylemin asker kişiyi ilgilendirmesi” şartı da bu paralel de anlaşılmıştır: Candemir, Danıştay, s.31; Şahin, s.44; Özgüldür, s.177. Özgüldür’e göre, AYİM ve UM uygulaması da bu doğrultuda olmuştur, Özgüldür, s.176-177. Bu doğrultuda AYİM 2.D., 06.05.2009, E. 2008/813,K. 2009/532, AYİMD, S.25, s.109/11,2.D.13.02.2013, E. 2013/213, K.2013/169, AYİMD, S.29, s.37-39 ve UM Hukuk Bölümü, 07.10.2002, 29/51, Şenol İspartalı, s.109.

³³ Bu konuda bkz. Hâluk Tandoğan, (Mukayeseli Hukuk, Hususiyile Türk – İsviçre ve Alman Hukuku Bakımından) Üçüncü Şahsın Zararının Tazmini, AÜHF Yayını, 1963, s.1-9’a atfen Özgüldür, s.181-182.

³⁴ Bu tespit için bkz. Özgüldür, s.176-177. Davacının asker kişi olmasının arandığı kararlara örnek, UM Hukuk Bölümü, 17.01.1983, 1982/3-1983/4; 26.06.1984, 19/20; 10.10.1991, 43/44.

³⁵ Bu doğrultuda, örneğin müteveffa bir astsubayın asker kişi olmayan dul eşinin askeri hastaneye bağlı özel bakım merkezine kabul edilmemesine ilişkin işlemin iptali açtığı davada AYİM görevli görülmüştür: UM Hukuk Bölümü, 04.10.2004, 51/59. Bu doğrultuda davacının asker kişi olmasının aranmadığı diğer kararlar için bkz. UM Hukuk Bölümü, 06.12.2004, 99/91; 03.03.2008, 2007/539-2008/65; 03.03. 2014, 2013/1835-2014/149; 02.03.2015, 122/139; 06.04.2015, 256/267; 04.05.2015, 258/277.

Peki, işlem veya eylemin ilgili olduğu kişinin talep ve dava esnasında Kanunda belirtilen görev ve konumda bulunması gerekir mi? Bilindiği gibi mülga 1602 SK'nun 20/2'nci fıkrasına göre, "hizmetten ayrılmış olan subay" da askeri kişilere dâhildi. 20/C maddesi bakımından görevde iken işlem veya eyleme muhatap olanlar (K)'ler görevden ayrılırsalar da bu madde kapsamındadırlar. Aksinin kabulü, ayırma, fesih, ihraç, ölüm gibi hâllerde işlem veya eyleme muhatap olan (K)'ler hakkında madde hükmünün tatbik edilememesi demektir. Buna karşılık, işlem ve eylem statüye girmeden önceki veya statüden çıktıktan sonraki durum itibariyle gerçekleşmiş ise artık açılan davada bu madde hükümleri tatbik edilemez.

III. İYUK'UN 20/C MADDESİNİN KİŞİ YÖNÜNDE KAPSAMI VE UYGULAMA ALANI

A. Genel Olarak Hükmün Kişi Yönündün Kapsamı

Öncelikle belirtelim ki madde konu bakımından birbirinden farklı ve birden fazla kurallar içermekte ise de, bütün bu kuralların uygulanacağı kişiler bakımından aynı ve tek bir kapsama sahiptir. Birinci fıkradaki madde hükmünün sayılan statü ve sıfatları belirtilen kişileri ilgilendiren uyuşmazlıklarda uygulanacağı kuralı, "kaplam" itibariyle tek tek açıklanmaya muhtaçtır. Ancak önce hükmün uygulama alanını "işlem" itibariyle belirlemeye imkân ve gerek olup olmadığına bakalım.³⁶

Görüldüğü üzere birinci fıkrada maddenin kişi yönünden kapsamı bakımından atıf veya bir tanım yapmak yerine tahdidi sayma usûlü tercih edilmiştir. Esâsen "K'leri ilgilendiren ve askerî hizmete ilişkin idari işlem ve eylemlerden doğan uyuşmazlıklar" kalıbı, 21.01.2017 tarihli ve 6771 sayılı

³⁶ Mantık ve felsefede olduğu gibi hukuk metodolojisinde de bir kavramın kapsadığı varlıklar/nesnelere/elemanlar onun "kaplamı", kapsadığı varlıkların/nesnelere/elemanların ortak özellikleri ise onun "işlemi"dir. Kaplam ve işlem ters orantılıdır. Yani bir kavram daha fazla eleman kapsadıkça daha az ortak özellik barındırır. Bu paralelde genelden özele gidildikçe işlem, özelden genele gidildikçe de kaplam artar. Bir terimde işlem kaplamı belirler. Bkz. Sami Selçuk, "Doğru terim 'MUHAKEME' değil, 'YARGILAMA'dır", 2013, 19(2), MÜHF Hukuk Araştırmaları Dergisi, Prof. Dr. Nur Centel'e Armağan, s.300, 302-304.

Maddenin Birinci fıkrasında hükmün tümünün uygulama alanı işlemi, iki ortak özellik [Belli statüleri/(K)'leri ilgilendirme ve askerî uyuşmazlık olma özellikleri] gösterilmek suretiyle açıklanmıştır. Bir alt kavram olan "ilgili statüler, yani (K)'ler" ise eleman olarak sayılmıştır (=kamu görevlileri, yedek subay/astsubay ve yükümlü askerler). Böylece kaplamı verilmiştir. Ancak kaplam ve işlemin oluşturduğu kavramlar, örneğin asker kişi gibi bir terime bağlanmadığı (adlandırılmadığı) gibi tanımlanmamış, yani kavramın alanı açıklığa kavuşturulmamıştır.

Kanun ile ilga edilen Anayasa'nın "Askeri Yüksek İdare Mahkemesi" başlıklı 157'nci maddesi ile mülga 1602 sayılı Askeri Yüksek İdare Mahkemesi Kanunu'nun 20'nci maddesinin birinci fıkrasında da "asker kişileri ilgilendiren ve askeri hizmete ilişkin idari işlem ve eylemlerden doğan uyuşmazlıklar" şeklinde yer almakta idi. Aradaki fark mülga hükümlerde tahdidî sayma usûlü yerine "asker kişileri" terimine yer verilmiş olmasıdır.³⁷ Hemen ilâve edelim ki, mülga AYİM Kanunu'nun 20'nci maddesinin ikinci fıkrasına göre; "*Bu Kanunun uygulanmasında asker kişiden maksat; Türk Silahlı Kuvvetlerinde görevli bulunan veya hizmetten ayrılmış olan subay, askeri memur, astsubay, askeri öğrenci, uzman jandarma, uzman erbaş, sözleşmeli erbaş ve er, erbaş ve erler ile sivil memurlardır.*"

Peki, m.20/C'nin ilk fıkrasında sayılanlar "asker kişi" midir? Başka bir deyişle, m.20/c hükmü kişi yönünden münhasıran "asker kişi"leri mi kapsamaktadır. Bilindiği gibi "asker kişi" kavramı gerek mülga,³⁸ gerek hâlen yürürlükteki mevzuatta her bir Kanunun uygulaması dikkate alınarak farklı şekillerde tanımlanmış ve/veya ismen belirtilmiştir. Bugün itibariyle asker kişi tanımının yer aldığı tek düzenleme olan 1632 sayılı Askerî Ceza Kanunu'nun 3'üncü maddesine göre; "*Askerî şahıslar; Mareşalden asteğmene kadar subaylar, astsubaylar, Millî Savunma Bakanlığı ile Türk Silahlı Kuvvetleri kadro ve kuruluşunda çalışan sivil personel, uzman jandarma, uzman erbaş, sözleşmeli erbaş ve er, erbaş ve erler ile askerî öğrencilerdir. // Millî Savunma Bakanlığı ile Türk Silahlı Kuvvetleri kadro ve kuruluşunda çalışan Devlet memurlarının asker kişi sıfatları, 4.1.1961 tarihli ve 211 sayılı Türk Silahlı Kuvvetleri İç Hizmet Kanununun 115 inci maddesinde belirtilen yükümlülükleri ile sınırlıdır.*" Buna karşılık "asker kişi" kavramını tanımlamaksızın doğrudan "askerler"i sayan ve açıklayan 211 sayılı TSK İç Hizmet Kanunu'nun 3'üncü maddesine göre; er (Sözleşmeli erler de dâhil), erbaş (uzman ve sözleşmeli

³⁷ Asker kişi kavramı için bkz. Rukiye Kahya, Askerî Personel İle İlgili İşlemlerde Yargısal Denetim, KÜSBE, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, 2015, s.72 vd.; Anadolu, s.46, 49.

³⁸ Yukarıda sözü edilen mülga AYİM m.20/2 hükmünden başka mülga 353 sayılı Askeri Mahkemeler Kuruluş ve Yargılama Usûlü Kanunu'nun 10'ncü maddesinin hükmü örnek verilebilir. Mülga 353 SK m.10'a göre; "Bu Kanun'un uygulanmasında; muvazzaf asker olan subaylar, askeri memurlar, askeri öğrenciler, astsubaylar, erbaş ve erler, askeri hizmette buldukları sürece yedek askerler, Millî Savunma Bakanlığı ve Türk Silahlı Kuvvetleri kadro ve kuruluşunda çalışan sivil personel, askeri işyerinde çalışan iş kanuna tâbi bulunan işçiler, rızası ile Türk Silahlı Kuvvetleri'ne katılanlar, askeri yargı organlarının tutuklanmış veya hapsedilmiş veya askeri makamlarca muhafaza altına alınmış veya gözaltı edilmiş kişiler asker kişi sayılırlar."

çavuş ve onbaşılar da dâhil), astsubay, askeri öğrenci, askeri memur³⁹ ve subaylar askerdir. “Asker kişi” terimi başka düzenlemelerde de yer almaktadır. Örneğin idari nitelikteki 7201 sayılı Tebligat Kanunu'nun “Askerî şahıslara tebligat” başlıklı 14'üncü maddesinde askerlere⁴⁰ yapılacak tebligatlara ilişkin usûl ve esâslar düzenlenmiştir.

Bütün bu izahat karşısında, çeşitli kanunlarda yapılan asker(i) kişi tanımının da, kapsadığı asker çeşidinin de İYUK'un 20/C maddesindeki sayılan kişiler ile örtüşmediği ortaya çıkmaktadır.

İYUK m.20/C hükmünde kişi yönünden uygulama alanını gösteren bir terim ve bu terimin tanımlanması tercih edilmemiş, ilgililer statü bazında sayılması şeklinde kapsamın verilmesiyle yetinilmiştir.

b. Madde Hükmünün Kişilerin Kurumları İtibariyle Kapsamı

Madde hükmünde uyuşmazlığın ilgili olduğu statüler sayılırken idari kurum olarak sâdece Millî Savunma Bakanlığı'na yer verilmiştir. Dolayısıyla hem “Millî Savunma Bakanlığı kadrolarında çalışan” kavramının, hem de başka bir kurumların kapsama dâhil olup olmadıklarının izahı gerekir.⁴¹

(1) Kanunda İsmen Belirtilen Tek Kurum: Millî Savunma Bakanlığı (MSB)

Gördüğümüz kadarıyla milli savunmaya ve Türk Silahlı Kuvvetleri'ne ilişkin mevzuatta, hatta Türk hukukunda ilk defa “askerler”, “askerî kişiler”, “TSK mensupları”, “TSK personeli” gibi terimler yerine daimi ve sözleşmeli

³⁹ İşaret edelim ki, 1632 SK m.3/5'de sayılıp tarifi verilmekle beraber günümüzde istihdamı olmayan askeri memur, 657 SK tâbi Devlet memuru ve diğer sivil kamu görevlileri anlamına gelmemektedir. Bkz. Kahya, s.77-78.

⁴⁰ Bu Kanunda asker kişinin tanımı yapılmamış ise de 14'üncü maddenin gerekçesinde askeri şahıs kavramının Askeri Ceza Kanunu'nun 3'ncü maddesinde gösterilen kimseleri ifade ettiği belirtilmiştir. Bkz. TBMM Zabıt Ceridesi, C: 6, Devre: XI, İçtima: 1, S. Sayısı: 129, Timuçin MUŞUL, Tebligat Kanunu, 3. B., Oniki Levha Yayıncılık, 2005, s. 30- 31.

⁴¹ Akyılmaz/Sezginer/Kaya, Türk İdari Yargılama Hukuku kitabının makalenin yayım süreci içinde yayımlanan 6'ncı baskısında İYUK m.20/C hükmünün kapsamını belirtirken aynen, “*Millî savunma Bakanlığı kadro ve kuruluşunda yer alan Genelkurmay Başkanlığı ile Kuvvet Komutanlıklarında (1 sayılı Cetvel CBK m.338/3) görev yapan her türlü rütbedeki silahlı kuvvetler mensubu subay ve astsubaylar ile askeri ve sivil memurlar; Millî Savunma Bakanlığı; merkez, taşra ve yurtdışı teşkilatında görev yapan kamu görevlileri; askerlik hizmetini yerine getiren yedek subaylar ve yedek astsubaylar ile uzman erbaş, sözleşmeli erbaş ve erbaş ve erler ile askeri öğrenciler*” ifadesini kullanmıştır. Bkz. Bahtiyar Akyılmaz/Murat Sezginer/Cemil Kaya, Türk İdari Yargılama Hukuku, 6.B., Savaş Yayınevi, 2021, s.127-128.

statüde çalışan (askerlik yükümlüleri ve askerler öğrenciler hariç) tüm askerleri ve (işçiler hariç) sivil personeli kapsayacak şekilde “kamu görevlileri” tâbiri kullanılmaktadır. Ayrıca madde sâdece (geçmişte genellikle tercih edildiği şekliyle) “TSK kadrolarında” değil, bundan daha geniş olarak “Millî Savunma Bakanlığı kadrolarında” çalışan tüm kamu görevlilerini kapsamaması bakımından da yenilik taşımaktadır.

a. Milli Savunma Bakanlığı'nın Teşkilat Yapısı

Cumhurbaşkanlığı Hükümet Sistemine geçiş arifesinde ve sonrasında idari teşkilatımızda büyük değişiklikler olmuştur. Esasen, maddede alışlageldiği şekilde Anayasal bir terim olan Türk Silahlı Kuvvetleri ve/veya Türk ordusu yerine, bunlara lafzen yer vermeksizin doğrudan doğruya ve sâdece “Millî Savunma Bakanlığı” ibâresinin kullanılmış olması, yaşanan gelişmeleri özetleyen en karakteristik göstergedir. Bu itibarla hem açıklanmaya lâyık, hem de hukuki kapsamı bakımından deşifre edilmeye muhtaçtır.

Her bakanlık gibi Milli Savunma Bakanlığı'nın da, merkezi/genel idarenin içinde Devlet tüzel kişiliğini haiz idari bir teşkilat olduğu açıktır. Geçmişte birçok cepheden farklı bir hukuki yapısı bulunan Türk Silahlı Kuvvetleri artık tamamen bu idari teşkilatın içinde yer almaktadır. 15 Temmuz 2016 tarihinde gerçekleşen darbe teşebbüsünü takiben ilan edilen olağanüstü hâl çerçevesinde, önce 668 sayılı KHK ile Jandarma ve sahil güvenlik kuruluşları TSK'nın bir parçası olmaktan çıkarılarak tamamen İçişleri Bakanlığının bünyesine alınmıştır. Ardından 669 sayılı KHK ile Kara, Deniz ve Hava Kuvvetleri Komutanlıkları Milli Savunma Bakanı'na; Harp Okulları ile askeri okullar yeni kurulan Milli Savunma Üniversitesi Rektörlüğü'ne bağlanmıştır. Cumhurbaşkanlığı Hükümet Sistemine geçişle beraber 10.07.2018 tarihinde yürürlüğe giren 1 sayılı Cumhurbaşkanlığı Kararnamesi'nde, eskisi gibi Kara, Deniz ve Hava Kuvvetleri Komutanlıklarının Milli Savunma Bakanı'na bağlı olması esâsı korunurken Genelkurmay Başkanı'nın Cumhurbaşkanı'na bağlı olduğu teyit edilmiştir. Ancak 15.07.2018 tarihli ve 4 sayılı Cumhurbaşkanlığı Kararnamesi'yle değişiklik yapılarak, Genelkurmay Başkanı, Millî Savunma Bakanı'na bağlanmıştır (m.37). Bugün itibariyle Genelkurmay Başkanlığı ile Kuvvet Komutanlıklarının teşkilatı Millî Savunma Bakanlığı kadro ve kuruluşunda gösterilmektedir. Bununla beraber Genelkurmay Başkanı ile Kara, Deniz ve Hava Kuvvetleri Komutanları Millî Savunma Bakanı'na ayrı ayrı bağlı ve sorumludur (m.37, 338).⁴²

⁴² Millî savunma konusunu özel olarak düzenleyen Anayasa'nın 11'nci maddesindeki Genel-

1 sayılı CBK'da Milli Savunma Bakanlığı'nın, merkez, taşra ve yurtdışı teşkilatından oluştuğu belirtilmektedir (m.337). Hemen takip eden maddede Genelkurmay Başkanlığı ve Kuvvet Komutanlıkları düzenlenmiştir. Bakanlığın hizmet birimleri 339'uncu maddede ismen sayıldıktan sonra 340 ilâ 345 inci maddelerde her birinin yetki ve görevleri hüküm altına alınmıştır.⁴³ Son durum itibariyle eskiden genel idare içinde sivil otoriteye tâbi, fakat özerk bir teşkilat⁴⁴ olarak kabul edilen Türk Silahlı Kuvvetleri, bugün artık idari ve mali olarak tamamen merkezi idare ve Milli savunma Bakanlığı'nın hiyerarşi yapısı içinde yer almaktadır.⁴⁵

b. Milli Savunma Bakanlığı Teşkilat ve Kadrosuna Dâhil Olup Olmadıkları Tartışmalı Kurum ve Kuruluşlar

Milli Savunma Bakanlığı'nın internet sayfasından da görüleceği üzere,⁴⁶ yukarıda sayılanlar dışında Milli Savunma Üniversitesi, Millî Savunma Bakanlığı Akaryakıt İkmal ve NATO POL Tesisleri İşletme (ANT) Başkanlığı, Askeri Fabrika ve Tersane İşletme Anonim Şirketi (ASFAT A.Ş.), Harita Genel Müdürlüğü, Makine Kimya Endüstrisi Kurumu gibi kurum ve Kuruluşlar da özel kanunlarla Milli Savunma Bakanı/Bakanlığı ile irtibatlandırılmıştır. Dolayısıyla bunların Milli Savunma Bakanlığı teşkilatındaki yerini ve

kurmay Başkanı'nın Başbakana karşı sorumlu olduğuna ve bakanlık ile Kuvvet Komutanlıkları arasındaki ilişkinin kanunla düzenleneceğine ilişkin hükümler 21.11.2017 tarih ve 6771 sayılı Kanun ile ilga edilirken "Genelkurmay Başkanı; Silahlı Kuvvetlerin komutanı olup, savaşta Başkomutanlık görevlerini Cumhurbaşkanlığı namına yerine getirir." hükmü muhafaza edilmiştir. Önceki durumla ilgili açıklamalar için bkz. İl Han Özay, Günışığında Yönetim, 2004, Filiz Kitabevi, 2004, s.199-200.

⁴³ 1 sayılı Kararname'nin 339 ve müteakip maddelerine göre Bakanlığın hizmet birimleri şunlardır: a) Askeralma Genel Müdürlüğü, b) Askeri Fabrikalar Genel Müdürlüğü, c) Askeri Sağlık Hizmetleri Genel Müdürlüğü, ç) Bütçe ve Mali Hizmetler Genel Müdürlüğü, d) Hukuk Hizmetleri Genel Müdürlüğü, e) Lojistik Genel Müdürlüğü, f) Personel Genel Müdürlüğü, g) Savunma ve Güvenlik Genel Müdürlüğü, ğ) Tedarik Hizmetleri Genel Müdürlüğü, h) Tersaneler Genel Müdürlüğü, ı) Yönetim Hizmetleri Genel Müdürlüğü, i) Teknik Hizmetler Genel Müdürlüğü, j) Teftiş Kurulu Başkanlığı, k) Milli Mayın Faaliyet Merkezi Dairesi Başkanlığı, l) Muhabere ve Bilgi Sistem Dairesi Başkanlığı, m) (Mülga) n) Basın ve Halkla İlişkiler Müşavirliği, o) Özel Kalem Müdürlüğü, ö) Diğer Komutanlıklar.

Diğer komutanlıklar konusunda özel bir düzenleme bulunmamaktadır. Destek Birlik ve Destek Kıta Komutanlıkları Yönetim Hizmetleri Genel Müdürlüğü altında gösterildiğine göre bundan Bakanlık teşkilatında yer elan veya bağlanabilecek küçük çaplı komutanlıkları anlamak lâzım gelir.

⁴⁴ Turgut Tan, İdare Hukuku, 4.B., Turhan Kitabevi, 2015, s.130-131.

⁴⁵ Turgut Tan/Bahar Bayazıt, İdare Hukuku, 10.B., Turhan Kitabevi, 2021, s.122-123.

⁴⁶ Bkz. Milli Savunma Bakanlığı Teşkilat Şeması <<https://www.msb.gov.tr/bakanlik/teskilatsemasi>>Erişim Tarihi 10 Ağustos 2021.

personelinin Bakanlık kadrolarında çalışma durumunu açıklamak gerekir. Biz önce bunların Bakanlık teşkilatındaki yerini, sonra da tek tek her birinin bakanlık kadrosuna dâhil olup olmadıklarını irdeleyeceğiz.

(1) Bakanlığa Bağlı, Bakanlıkla ilgili ve İlişkili Olma Durumu

Her şeyden önce Cumhurbaşkanlığı Hükümet Sistemine geçişle birlikte sâdece klasik idari teşkilat sistemimizde değişiklikler yaşanmamış, aynı zamanda “bağlı,” “ilgili,” ve “ilişkili” gibi idari terimlerde de kavram birliğini bozan ve kafa karıştıran düzenleme ve uygulamalar ortaya çıkmıştır. Bu bağlamda, bağlı ve ilgili terimlerini tanımlayan hükümler ilga edildiği gibi, 1 ve 4 sayılı olanlar da dâhil birçok Cumhurbaşkanlığı Kararnamesi’nde bu kavramlar eskisinden farklı ve birbirinden ayırt edici kriterlerden yoksun ve karışık bir şekilde kullanılmıştır.⁴⁷ Bunu dikkate alarak klasik anlayışa göre açıklamaya çalışırsak, aksi ve istisnaları olmakla beraber bağlı kuruluşlar, bakanlığın hizmet ve görevi alanına giren spesifik bir konuda faaliyet hizmetleri yürütmek üzere özel kanunlarla kurulan, genel bütçe içinde ayrı veya özel bütçeye sahip, bakanlıktan ayrı teşkilatları bulunan kuruluşlardır. Bunlardan kamu tüzel kişiliğine sahip olanlar vesayet denetimine tâbi hizmet yönünden yerinden yönetim kuruluşu, olmayanlar ise hiyerarşi ilişkisiyle merkezi idare içinde yer alırlar. İlgili kuruluş ise, genellikle iktisadi ve teknik alanlarda daha özerk şekilde ve özel statüde faaliyet gösteren ve mutlaka kamu tüzel kişiliği bulunan hizmet bakımından yerinden yönetim kuruluşlarıdır. İlişkili kuruluşlar ise düzenleyici ve denetleyici kurum ve kurullardır.

1 sayılı CBK’inde MSB de dâhil her bakanlığın teşkilat yapısı ayrıca düzenlenmekle beraber, “Bakanlıkların temel kuruluşları ve hiyerarşik kademeler” başlıklı 509’uncu maddesinin birinci fıkrasında genel bir hüküm olarak “Bakanlıklar, merkez teşkilatı ile ihtiyaca göre kurulan taşra ve yurtdışı teşkilatından ve bağlı, ilgili ve ilişkili kuruluşlardan meydana gelir.” kuralına yer verilmiştir. Çoğu kurum ve kuruluşun, hangi bakanlığa bağlı veya bakanlıkla ilgili ve ilişkili olduğu 4 sayılı Bakanlıklara Bağlı, İlgili, İlişkili Kurum Ve Kuruluşlar İle Diğer Kurum ve Kuruluşların Teşkilatı Hakkında

⁴⁷ Bu konuda geniş bilgi ve eleştiriler için bkz. Kemal Gözler/Gürsel Kaplan, *İdare Hukuku Dersleri*, 22.B., Ekin Kitabevi, 2020, s.157 vd.; Kemal Gözler, *İdare hukuku*, C.I, 3.B., Ekin kitabevi, 2019, s.378 vd.; Bahtiyar Akyılmaz/Murat Sezginer/Cemil Kaya, *Türk İdare Hukuku*, 14. B., Savaş Yayınevi, 2021, s.227 vd.; Ali Ulusoy, *Yeni İdare Hukuku*, 4.B., Yetkin Yayınevi, 2021, s.186-187; Ramazan Çağlayan, *İdare Hukuku dersleri*, 9.B., Adalet yayınevi, 2021, s. 224-221; Oğuz Sancakdar/Lale Burcu Önüt/Eser Us Doğan/Mine Kasapoğlu Turhan/Serkan Seyhan, *İdare Hukuku*, 10.B., Seçkin Yayınevi, 2021, s.164. Ramazan Yıldırım/Serkan Çınarlı, *Türk İdare Hukuku Dersleri*, C.I, 7.B., Adalet Yayınevi, 2021, s.246 vd.;

Cumhurbaşkanlığı Kararnamesi'nde gösterilmiştir. Buna göre, Harita Genel Müdürlüğü ile Millî Savunma Bakanlığı Akaryakıt İkmal ve NATO POL Tesisleri İşletme (ANT) Başkanlığı MSB'ye bağlı kuruluşlardandır.⁴⁸ Bu CBK'da yer verilmeyen diğer birimler MSB'yle irtibatlandırılırken bağlı, ilgili ve ilişkili terimleri kullanılmamıştır.

Bağlı, ilgili ve ilişkili kuruluşların durumunu tek tek ele almadan önce, örnek ve esâs oluşturması bakımından TSK'nın Millî Savunma Bakanlığı karşısındaki pozisyonunun açıklanması yerinde olacaktır. Tekrar altını çizelim ki, yukarıda aktarılan mevzuata göre Bakanlığın en önemli ve en büyük askeri teşkilleri olan Genelkurmay Başkanlığı ile Kuvvet Komutanlıkları bakana bağlı kuruluş durumundadır. Bunların ayrı birer tüzel kişiliği bulunmamakla beraber, özel kanunlarla ihdas edilmiş ayrı teşkilat ve kadroları vardır. Ancak 1 sayılı CBK m.338/3'e göre, Genelkurmay Başkanlığı ile Kuvvet Komutanlıkları'nın teşkilatı Millî Savunma Bakanlığı kadro ve kuruluşunda gösterilir. Sonuç olarak bugün itibariyle TSK'lerinin teşkilatı ve kadrosu Bakanlığın kadrosuna dâhildir. Aksini düşünmek çalışma konumuz düzenlemeyi “prematüre hüküm” kabul etmek demektir.

Bu noktada konumuza ışık tutacak yeni bir düzenlemeye temas edelim: Aşağıda üzerinde durulacak olan 30.06.2017 tarihli ve 7330 sayılı Makine ve Kimya Endüstrisi Anonim Şirketi Hakkında Kanun'un 2/-c nci maddesindeki tanıma göre; “Bakanlık kadro ve kuruluşunda yer alan kurumlar” deyimi, “*Millî Savunma Bakanlığı merkez ve taşra teşkilatı, Genelkurmay Başkanlığı, Kara Kuvvetleri Komutanlığı, Deniz Kuvvetleri Komutanlığı, Hava Kuvvetleri Komutanlığı, Millî Savunma Üniversitesi, Harita Genel Müdürlüğü ile Akaryakıt İkmal ve NATO POL Tesisleri İşletme Başkanlığını*” ifade etmektedir.

Bu çerçevede diğer bağlı, ilgili ve ilişkili kuruluşların Bakanlık teşkilat ve kadrosunda olup olmadıklarına açıklık getirilmesi yerinde olacaktır:

(2) Harita Genel Müdürlüğü

4 sayılı CBK m.169/1'e göre; “*Harita Genel Müdürlüğü, Millî Savunma Bakanlığının bağlı kuruluşudur.*” Harita Genel Müdürlüğü (HGM teşkilat ve kadrolarında çok sayıda asker bulunmaktadır. Organizasyon şemasına

⁴⁸ CBK'lardan hareketle düzenlenen bağlı, ilgili ve ilişkili kurum kuruluşları gösteren liste için bkz. Akyılmaz/Sezginer/Kaya, s.230-235 ve ayrıca dp.214.

bakıldığında,⁴⁹ Harita Hava Grup Komutanlığı ve Özel Eğitim Merkezi Komutanlığı gibi bağlı birimleri bulunmaktadır. Meselâ 657 sayılı Harita Genel Müdürlüğü İle İlgili Bazı Düzenlemeler Hakkında Kanun'a göre (m.8); Harita Genel Müdürlüğüne bağlı Harita Yüksek Teknik Okulu'nda TSK'lerinin ihtiyaç duyduğu harita subayları yetiştirilmektedir. Bakanlıktan ayrı bir tüzel kişiliği bulunmayan HGM'nin merkezi idarenin başkent teşkilatında içinde yer aldığı ve MSB'yle hiyerarşik ilişkisi bulunduğu görülmektedir. Özellikle askeri hizmet gören askeri personele de sahip olduğu dikkate alındığında HGM personelinin MSB'nin kadrosunda bulunduğu kabul edilmelidir. 7330 sayılı Kanun'un yukarıda aktarılan m.2/1-c hükmü de bunu doğrulamaktadır.

(3) Akaryakıt İkmal ve NATO POL Tesisleri İşletme Başkanlığı

4 sayılı CBK m.318/1'e göre; (3) Akaryakıt İkmal ve NATO POL Tesisleri İşletme (ANT) Başkanlığı, "*Millî Savunma Bakanlığına bağlı ve tüzel kişiliği haizdir.*" 4636 sayılı Millî Savunma Bakanlığı Akaryakıt İkmal Ve Nato Pol Tesislerine İlişkin Bazı Düzenlemeler Hakkında Kanun m.10'da ise; "*Başkanlık hizmetleri, 657 sayılı Devlet Memurları Kanununa tâbi Devlet memurları, sözleşmeli personel ve işçiler eliyle yürütülür.*" hükmü bulunmaktadır. Ayrı bir kamu tüzel kişiliğine sahip ANT Başkanlığı hizmet bakımından yerinden yönetim kuruluşu olarak bağlı olduğu MSB'nin vesâyet denetimine tâbidir. Yönetim kurulunda muvazzaf asker bulunmakla beraber askeri görevlerin ifasını sağlayacak şekilde akaryakıt tesislerini işletme, depolama, nakliye ve ikmal faaliyetlerini yürütmektedir.

7330 sayılı Kanun'un yukarıda aktarılan m.2/1-c hükmü de dikkate alındığında, mevzuatta özerkliği hususunda özel hüküm bulunmayan ANT başkanlığı personelinin bağlı olduğu Millî Savunma Bakanlığı kadrosunda bulunduğu söylenebilir.

(4) Millî Savunma Üniversitesi

669 sayılı KHK⁵⁰ ile "*Millî Savunma Bakanlığı bünyesinde Millî Savunma Üniversitesi adıyla yeni bir üniversite kurulmuştur.*" Kara, Deniz ve Hava Harp Okulları ile askeri meslek yüksek okulları ve enstitüler Millî

⁴⁹ Bkz. Millî Savunma Bakanlığı Teşkilat Şeması <<https://www.harita.gov.tr/Teşkilatşeması>> Erişim Tarihi 10 Ağustos 2021.

⁵⁰ 31.07.2016 tarihinde yürürlüğe giren 669 sayılı Olağanüstü Hâl Kapsamında Bazı Tedbirler Alınması ve Millî Savunma Üniversitesi Kurulması ile Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun Hükmünde Kararname (RG: 27.07.2016-29787), daha sonra 09.11.2016 tarih ve 6756 sayılı Kanun (RG: 24.11.2016-29898) ile değiştirilerek kabul edilmiştir.

Savunma Üniversitesi (MSÜ) çatısı altında toplanmıştır. Her üniversite gibi Milli Savunma Üniversitenin de Anayasa (m.130) gereği kamu tüzel kişiliği bulunmaktadır.⁵¹ MSÜ'nün kadrosunda büyük ölçüde asker kişi statüsünde kamu görevlisi bulunmaktadır. Daha önemlisi asıl çoğunluğunu askeri öğrenciler oluşturmaktadır (20/C hükmü kapsamına alınmayan askeri öğrencilerle ilgili aşağıda ayrıca açıklama yapılacaktır).

Ayrı tüzel kişiliği ve bilimsel özerkliği bulunmakla beraber MSÜ'nün, Kanunda geçen "bünyesinde" ifadesinden anlaşılacağı üzere "bağlı" olmayı ve vesayet denetimini de aşacak şekilde Bakanlığın organik yapısına dâhil edildiği anlaşılmaktadır. 1 sayılı CBK'nin 349/2 nci maddesinde geçen, "*Bakanlık merkez teşkilatındaki kadroların Türk Silahlı Kuvvetlerindeki rütbe karşılığı; (...) Milli Savunma Üniversitesi Rektörü için korgeneral(dır)*" ifadesi de bunu doğrulamaktadır. Bu bakımdan 7330 sayılı Kanun'un yukarıda aktarılan m.2/1-c hükmü de dikkate alındığında, MSÜ'deki kamu görevlilerinin Milli Savunma Bakanlığı kadrosunda olduğu sonucuna varılabilir.

(5) Makine ve Kimya Endüstrisi Anonim Şirketi

Kanuna göre iktisadi ve teknik bir KİT olan Makine ve Kimya Endüstrisi Kurumu (MKEK),⁵² çok yakın bir zaman önce 30.06.2021 tarih ve 7330 sayılı Makine ve Kimya Endüstrisi Anonim Şirketi Hakkında Kanun (RG: 03.07.2021-31550) ile anonim şirkete çevrilmiştir. 7330 sayılı Kanunun 3'üncü maddesine göre, MKE Anonim Şirketi 6102 sayılı Türk Ticaret Kanununa ve özel hukuk hükümlerine tâbi olup ilgili olduğu Bakanlık, Millî Savunma Bakanlığı'dır. Kuruluş Kanunu'nun 2/1 maddesinin (c) bendinde Bakanlığın kadro ve kuruluşundaki kurumlardan sayılmayan şirket (ç) bendinde ayrıca tanımlanmıştır. Şirketin Yönetim Kurulunda 399 sayılı KHK'ya tâbi kamu görevlileri bulunmakla beraber (m.6), Şirket hizmetlerinin gerektirdiği görevler 4857 sayılı İş Kanununa tâbi personel, yâni işçiler eliyle yürütülmektedir (m.7). Bir diğer husus MKEK'nın 233 sayılı KHK'nin EK-A

⁵¹ Burada Milli Savunma Üniversitesi'nin 5018 sayılı Kamu Mali Yönetimi ve Kontrol Kanunu'nun özel bütçeli idarelere ilişkin ek II sayılı cetvelinde yer verilmeyen tek Devlet üniversitesi olduğuna işaret edelim.

⁵² MKEK 08.03.1950 tarih ve 5591 sayılı Kanunla kurulmuştur. Bu Kanun 105 sayılı KHK yürürlükten kaldırıldıktan sonra, MKEK Kurumu KİT'leri tek bir mevzuat altında birleştirmeyi amaçlayan 18.06.1984 tarihli 233 sayılı KHK hükümlerine tâbi kılınmıştır. MKEK, 233 sayılı KHK'ya göre (m.2/2) iktisadi devlet teşekkülü türünden bir KİT olup ilgili bakanlık MSB idi. Nitekim Akyılmaz/Sezginer/Kaya, İdare Hukuku kitabının 2020 tarihli 12'nci baskısında bu duruma işaret etmiştir (bkz s.306, 308). Ancak zuhûl eseri bu kitabın 2021 tarihli 14'üncü baskısında da aynı kayda yer verildiği görülmektedir (bkz. s.229 dp.214).

İktisadi Devlet Teşekkülü listesinden çıkarılmış olmasıdır (7330 SK m.10).

Makine ve Kimya Endüstrisi Kurumu'nun özellikle yönetici durumundaki bir kısım personeli gibi, yeni Şirket'in de yönetim kurulu üyeleri de 399 sayılı KHK çerçevesinde kamu görevlisi sayılabilir. Ancak özel hukuk hükümlerine tâbi olan Şirket esâsen doğrudan askeri hizmet yürütmemektedir. Ayrıca çalışanları işçi olup kamu görevlisi statüsünde değildir. Bu itibarla, ilgilendirildiği MSB'nin teşkilatında ve 233 sayılı KHK'nın KİT'leri gösteren listesinde de yer almayan Şirket'in personelinin, 7330 sayılı Kanun'un m.2/1-c hükmü de dikkate alındığında Bakanlık kadrosunda kamu görevlisi olarak kabulü mümkün gözükmemektedir.

(6) Askeri Fabrika ve Tersane İşletme Anonim Şirketi

12 Ocak 2018 tarihinde 1325 sayılı Askeri Okullar, Askeri Öğrenciler, Askeri Fabrikalar ve Bazı Düzenlemeler Hakkında Kanun çerçevesinde Milli Savunma Bakanlığı bünyesinde Askeri Fabrika ve Tersane İşletme Anonim Şirketi (ASFAT A.Ş.), 6102 sayılı Türk Ticaret Kanunu ve özel hukuk hükümlerine tâbidir. Hazine ve Maliye Bakanlığı'nın Şirket'in sermayesinin tamamı sahip olmasına dayanan oy, yönetim, temsil, denetim gibi hak ve yetkileri Milli Savunma Bakanlığı tarafından kullanılmaktadır ASFAT A.Ş.'de iş mevzuatına tâbi personel istihdam edilir (Ek Madde 12).

Esâsen doğrudan askeri hizmet yürütmeyen Şirket'in yönetim kurulu üyeleri 399 sayılı KHK çerçevesinde kamu görevlisi sayılabilir ise de, tüm çalışanları işçi statüsündedir. Şirket'in MSB dâhil hiçbir kamu idaresine doğrudan bağlı veya ilgili yahut ilişkili olduğuna dair bir hüküm yoktur. Ancak Kanun'a göre oy, yönetim, temsil, denetim gibi hak ve yetkileri Milli Savunma Bakanlığı tarafından kullanılabilir. Şirket 233 sayılı KHK'nın KİT'leri gösteren listesinde de yer almamaktadır. Bütün bu hususlar ve 7330 sayılı Kanun'un m.2/1-c hükmü de dikkate alındığında, Şirket'in personelinin Bakanlık kadrosunda kamu görevlisi olarak kabulü mümkün gözükmemektedir.

2. Bakanlık Teşkilatı Dışındaki Kurum Kadrolarda Çalışma Durumu

Hatırlatmak gerekir ki, 7179 sayılı Askeralma Kanunu kapsamında askerlik hizmetini yerine getiren yedek subaylar ve yedek astsubaylar ile erbaş ve erler, sâdece Türk Silahlı Kuvvetler, dolayısıyla MSB kadrolarında görev yapmamaktadır. Bunların askerlik yükümlülüğünü mevzuat çerçevesinde başka kurumlarda farklı şekilde yerine getirmeleri mümkündür. Örneğin,

yedek subay öğretmen ve er öğretmen olarak Milli Eğitim Bakanlığı; yükümlü erbaş ve erler kolluk personeli olarak Jandarma Genel Komutanlığı (dolayısıyla İçişleri Bakanlığı) kadrolarında çalıştırılabilirler. Bu takdirde kural olarak gördükleri hizmetin askeri hizmet olmadığı söylenebilir. Ancak bunların askerlik yükümlülüğüyle ilgili (örneğin terhis belgesi verilmemesi, askerlik süresinin uzatılması, yedek subay statüsünün er olarak tadili gibi) işlemlerden kaynaklanan uyumsuzluklar askeri hizmete ilişkindir. Buna TSK Disiplin Kanunu çerçevesinde verilen disiplin cezaları ve diğer yaptırımları da ekleyebiliriz. İşte bu gibi durumlarda Bakanlık dışında görevli personel hakkında 20/C maddesi hükümlerinin uygulanıp uygulanmayacağı (örneğin disiplin cezasına ilişkin dava dilekçesini âmirine verip veremeyeceği, savaşta iken askerliğini uzatan işlem hakkındaki iptal davasında yürütmenin durdurulması kararı verilip verilemeyeceği) hususunun açıklığa kavuşturulması gerekir.

Maddenin tek cümleden ibâret birinci fıkrası hükmü, sıfat görevi gören “Millî Savunma Bakanlığı kadrolarında çalışan” ibâresiyle başlamaktadır. Bunu takip eden üç statü terimi (“kamu görevlileri”-“yedek subaylar ve yedek astsubaylar”-“erbaş ve erler”) arasında iki adet “ile” bağlacı kullanılmıştır.⁵³ Bu bakımdan “Millî Savunma Bakanlığı kadrolarında çalışan” sıfatının yalnızca “kamu görevlileri”ni mi nitelediği, diğer iki statüyü kapsayıp kapsamadığı önemlidir. Zira, buna göre 20/C maddesinin tatbiki için “yedek subaylar ve yedek astsubaylar” ile “erbaş ve erler”in de bakanlık kadrosunda olmalarının gerekip gerekmediği ortaya çıkacaktır.

Biz burada isimleri ve fiilimsileri karşılaştırma bağlacı olan “ile”nin burada sıralama işlevi gördüğünden, “Millî Savunma Bakanlığı kadrolarında çalışan” ibâresinin sonraki iki ismi sıfat olarak nitelemediği kanaatindeyiz. Bunun sonucu olarak, yedek subaylar ve yedek astsubaylar” ile “erbaş ve erler”in, Bakanlık dışında kalan başka kurumların kadrolarında görevli olması hâlinde, 20/C maddesi hükmü kendilerini ilgilendiren askeri hizmete ilişkin uyumsuzluklara uygulanacaktır. Örnek vermek gerekirse, askerliğini bir köy

⁵³ Bize göre burada “ile” bağlacının birden fazla kullanılması hatalıdır. Üç isim “veya”, “yahut”, “veyahut”, “yada” gibi bağlaçlarla veya ilkinde virgül, ikincisinde “ve” bağlacı kullanılarak birleştirilebilir. Bu hususta ve “İle” bağlacının iki isim veya fiilimsinin arasında kullanılması, “ve” ile birlikte veya ayrı kullanıldığında anlam ve görev farkı ile diğer hususlarda geniş ve ayrıntılı bilgi için bkz. Gürkan Gümüştam, “[ve ~ ile] Biçimbirimlerinin Eş Değerlikleri Üzerine”, 2019, (37), Türkbilgi Dergisi, s.123-137.

Birinci fıkranın tanımlayıcı norm olarak düzenlenmesi konusunda ve örnek tekliflerimiz için dipnot 6’ya ve civarına bakınız.

jandarma karakolunda yapmakta olan yükümlü er, askerlik şubesinin hizmet süresini uzatma işleminin iptaline ilişkin dava dilekçesini karakol komutanına verebilecektir.

C. Madde Hükmünün Kişilerin Statüleri İtibariyle Kapsamı

Madde hükmünde uyumsuzluğun ilgilendirildiği kişi statüleri olarak sâdece kamu görevliliği, yedek subay, yedek astsubay ile erbaş ve er sayılmış ise de, özellikle kamu görevlisi teriminin çok sayıda alt statüyü kapsadığı ortadadır.

1. Kamu Görevlisi Statüsü

a. Kamu Görevlisi Kavramı

Anayasa m.128/1'e göre; “Devletin, kamu iktisadi teşebbüsleri ve diğer kamu tüzel kişilerinin genel idare esâslarına göre yürütmekle yükümlü oldukları kamu hizmetlerinin gerektirdiği asli ve sürekli görevler, memurlar ve diğer kamu görevlileri eliyle görülür.” Burada geçen kamu görevlisi kavramının tanımı ve kapsamı konusunda fikir birliği yoktur. Kamu görevlilerinin, doktrinde ve yargı organlarında genellikle geniş ve dar anlamda olmak üzere iki kategorik tanımı yapılagelmektedir.⁵⁴ Geniş anlamda kamu görevlisi, “hukukî durumları ve yaptıkları görevin niteliğine bakılmaksızın, kamu kesiminde ve Devletin bütün organlarında görev yapan herkesi” ifade etmektedir.⁵⁵

⁵⁴ Bu ayırım ve gerekçeleri için bkz. Tan, s.495; Metin Günay, İdare Hukuku, 11.B., İmaj Yayınevi, 2017, s.580; Akylmaz /Sezginer/Kaya, s.663-664; İsmet Giritli/Pertev Bilgen/Tayfun Akgüner/Kahraman Berk, İdare Hukuku, 7.B., Der Yayınları, 2015, s.658; Tayfun Akgüner, İdare Hukuku Dersleri, 2.B., 2017, s.195; Çağlayan, İdare Hukuku, s.494 vd.; Ender Ethem Atay, İdare Hukuku, 6.Basıya ek tıpkı bası, Turhan Kitabevi, 2019, s.847-848; Mehmet Rauf Karşlı, İdare Hukukunda Kamu Görevlisi Kavramı, Oniki Levha Yayıncılık, 2016, s.4; Kemal Gözler/Gürsel Kaplan, s.559; Selman Sacit Boz/Abidin Kadir İnce/Gizem Elif Büyükyıldırım/Enis Acar, Kamu Personel Hukuku, Adalet Yayınevi, 2021, s.41 vd.; Yıldırım/Çınarlı, C.I, s.246 vd.; Tan/Bayazıt, s.471; Turan Yıldırım/ Melikşah Yasin/Nur Kaman/Eyüp Özdemir/Gül Üstün/H. Melih Çakır/Özge Okay Tekinsoy, İdare Hukuku, 8.B., Oniki Levha, 2020, s.261 vd. ; Hasan Nuri Yaşar, İdare Hukuku-Genel Esaslar, 3.B., Der Yayınları, 2016, s.663 vd. En geniş, geniş, dar ve en dar anlamda kamu görevlisi şeklinde dörtlü ayırım için bkz. Gözler, İdare Hukuku, C.II, s.643 vd. Farklı görüşler için bkz. Yayla, s.271 vd.; Ulusoy, s.581 vd.; Sancakdar/Önüt/Us Doğan/Kasapoğlu Turhan/Seyhan, s.391-394, 396-399.

⁵⁵ İstihdam bağı olmasa da kamu adına faaliyette bulunmayı yeterli gören geniş anlamda kamu görevlisi tanımı çok geniş bir yelpazede, Cumhurbaşkanı'ndan askerlik yükümlülerine, kamu sektöründe çalışan işçilerden hâkim ve savcılara, hükümet üyelerinden sözleşmeli kamu çalışanlarına, milletvekillerinden muhtar ve köy ihtiyar heyetine kadar pek çok kişiyi

İdare hukuku uygulamasında, dolayısıyla makale konusu bakımından önemli ve işlevsel olan dar anlamda kamu görevlisi kavramıdır. Pozitif bir dayanak göstermek gerekirse, “Bakanlık kadrolarında çalışan” ifadesinden bu düzenleme bakımından da dar anlamda kamu görevliliğinin esâs alındığı anlaşılmaktadır. Bundan başka, haddizatında geniş anlamda kamu görevlisi kabul edilen askerlik yükümlülerinin fıkra da ayrıca ve özellikle belirtildiği dikkate alındığında da aynı sonuca varılabilir. Anayasa m.128/T'deki unsur ve kıstaslardan hareketle dar anlamda kamu görevlisi kavramının kamu kurum ve kuruluşlarının “genel idare esâslarına” göre yürütmekle yükümlü oldukları kamu hizmetlerinin gerektirdiği “asli ve sürekli görevleri” yürüten kişileri kapsadığı söylenebilir. Buradaki genel idare esâsları kavramı, kamu hukuk rejimi ve kamusal yönetim usûllerini ifade etmektedir.⁵⁶ Asli ve sürekli olmak personelin değil görevin (daimilik ve geçici olmamak anlamında) niteliğidir. Görevin asli ve sürekli niteliği kadro tahsisıyla gerçekleştiğinden, bundan görevin bir kadroya bağlanmış olması ve kadrolu görevlilerce yürütülmesi anlaşılmalıdır.⁵⁷ Özetle, idare hukuku açısından kamu görevlisi idare hukuku usûl ve esâsları çerçevesinde istihdam edilen personeldir.⁵⁸

kapsamaktadır. Tan, s.495; Günday, İdare Hukuku, s.580; Akyılmaz/Sezginer/Kaya, s.665-666; Giritli/Bilgen/Akgüner/Berk, s.659; Akgüner, s.195; Çağlayan, İdare Hukuku, s.494 vd.; Atay, s.847-848; Karşlı, s.4; Ulusoy, s.584; Yıldırım/Çınarlı, C.I, s.247; Mahmut Kaplan, “Türk Ceza Hukukunda Kamu Görevlisi Kavramı,” 2015, (2), AÜHF, <https://jurix.com.tr/art_cle/4930> Erişim Tarihi 28 Temmuz 2021, s.4/27. Ayrıca bkz. Sancakdar/Önüt/Us Doğan/Kasapoğlu Turhan/Seyhan, s.394-399. Hâkim görüş tarafından benimsenen dar anlamda kamu görevlisi kategorisi Gözler'in dörtlü tasnifinde genel anlamda kamu görevlisi kategorisine tekabül etmektedir. Karş. Gözler, İdare Hukuku, C.II, s.644.

İdare hukuku bakımından elverişli olmayan bu tanım 5237 sayılı TCK'nun 6/1-c maddesindeki kamu görevlisi tanımıyla örtüştüğü dikkate alındığında ceza hukuku alanında geçerli ve fonksiyondur. Ceza Hukuku bakımından kamu görevlisi kamusal faaliyetin yürütülmesine atama veya seçilme yoluyla veya herhangi bir surette, maddî karşılıklı veya karşılık almadan, sürekli, süreli veya geçici olarak katılan kişidir. Bkz. Mustafa Avcı, Kamu Görevliliğine Giriş, Yetkin Yayınları, 2009, s.44; Seçkin Yavuzdoğan, Devlet Memurları Kanunu Uyarınca Naklen Atama, 2.B., Adalet Yayınevi, 2016, s.23-24; Ahmet Taşkın, Kamu Görevlileri Disiplin Hukuku, Seçkin Yayınevi, 2006, s.28-32; Gözler, İdare Hukuku, C.II, s.669; Ulusoy, s.585; Yıldırım/Çınarlı, C.I, s.107-108, 260; Yaşar, s.664..

Nitekim AYM de, ceza hukuku uygulamasında kamu görevlisi sayılan kişilerin (kararda il genel meclisi üyelerinin) idare hukukunda da aynı şekilde kamu görevlisi olarak kabulünün mümkün ve zorunlu olmadığına hükmetmiştir: AYM, 22.06.1988, 1987/18-1988/23, RG: 26.11.1988-20001.

⁵⁶ Tan, s.498; Taner Ayanoglu, “Kamu Personelinin Hukuki Rejimi”, in İl Han ÖZAY, Günışığında Yönetim, Filiz Kitabevi, 2004, s.997

⁵⁷ Akyılmaz/Sezginer/Kaya, s.666; Çağlayan, İdare Hukuku, s.494.

⁵⁸ Buna göre, kamuda çalışıp da siyasi görev yürüten ve işini meslek olarak yapmayan kişi-

b. Kanun Hükmü Kapsamında Milli Savunma Bakanlığı'nda Çalışan Kamu Görevlileri

Kamu görevlilerini 657 sayılı Devlet Memurları Kanunu (DMK)'na tâbi olanlar, askerler (yükümlüler hariç) ve diğer sözleşmeli personel olarak üç grupta ele alabiliriz.

(1) Devlet Memurları Kanunu'na Tâbi Olan Kamu Görevlileri⁵⁹

Bunlar Devlet Memurları ve sözleşmeli personel olmak üzere iki kategoride bulunabilir.⁶⁰

(a) Devlet Memurları Kanunu'na Tâbi Devlet Memurları

MSB kadrolarında kamu görevlisi olarak askerlerden sonra en çok 657 s. DMK m.4/A'ya tâbi Devlet Memurları istihdam edilmektedir. Devlet

lerle, özel hukuk rejimine tâbi olan işçiler kamu kesiminde çalışsa da kamu görevlisi sayılmazlar. Ceza hukuku bakımından geniş anlamda kamu görevlisi kapsamında görülen serbest avukat, tanık, milletvekili, belediye başkanı ve encümen üyesi gibi kişiler ile kamu faaliyetine iştirak eden sözleşmeli personel idare hukuku esâslarına göre (ve dar anlamda) kamu görevlisi kabul edilmezler. Bkz. Avcı, s.44; Yavuzdoğan, s.24; Çağlayan, s.494-495; Akyılmaz/Sezginer/Kaya, s.666-667; Atay, s.851; Gözler, İdare Hukuku, C.II, s.644; Yıldırım/Çınarlı, C.I, s.246-247.

⁵⁹ 657 sayılı Devlet Memurları Kanunu'nun 4'üncü maddesinde, kamu hizmetlerinde çalışan personeli, "memurlar (4/A)", "sözleşmeli personel (4/B)" ve "İşçiler (4/D)" olmak üzere 4'e ayrılmaktadır. Burada sayılmakla beraber, DMK'ı uygulamayan ve özel hukuka tâbi olan işçiler kamu görevlisi değildir. Daha önce "Geçici Personel" statüsünün düzenlendiği C bendi 20.11.2017 tarih ve 696 sayılı KHK ile 4/C hükmü ilga edilmiş ve bu personel sözleşmeli personel kapsamına alınmıştır. Dolayısıyla DMK'ya göre kamu görevlileri, artık sâdece yasal statülü Devlet Memurları ve akdi statülü sözleşmeli personeli ifade etmektedir. Bu konuda geniş bilgi için bkz. Gözler/Kaplan, s.562 vd.; Gözler, İdare Hukuku, C.II, s.666-675; Yıldırım/Çınarlı, C.I, s.262/263; Tan/Bayazıt, s.475 vd. Yıldırım ve diğerleri, s.266 vd. Bununla beraber biz Anayasa m.128'e uygun olarak "memurlar" ve "diğer kamu görevlileri" ayrımını kullanacağız.

DMK'nın kapsamı, yâni uygulanacağı memurlar 1/1'inci maddede kurumları sayılmak suretiyle açıklanmıştır. Ancak atıf yoluyla başka Kurumlardaki personele de tamamen veya kısmen uygulanması mümkündür. Sözleşmeli personel (ve Geçici personel) de –başka bir özel kanuna tâbi değillerse- Kanun kapsamındadırlar (m.1/2).

Özel Kanunlara tâbi birçok kamu görevlisi gibi Subay, astsubay, uzman erbaş ve sözleşmeli erbaş ve erler ile Üniversitelerin öğretim üye ve yardımcıları DMK'nın kapsamı dışında tutulmuştur (m.1/3).

Şunu da ifade edelim ki, DMK'ya tâbi kurumlar, dördüncü maddede yazılı istihdam şekilleri dışında personel çalıştıramazlar (m.5).

⁶⁰ Belirtelim ki, TSK kadrolarında istihdam edilip de asker olmayan bütün personele uygulamada DMK'ya tâbi olsun olmasın "sivil memur" denilmektedir. Bkz. İpek Özkal Sayan/ Erdem Özgür, "Askeri Personel Sisteminde Değişim", 2018, (38), Yasama Dergisi, s.10

memurlarının sâdece Bakanlığın merkez ve taşra teşkilatlarında değil, Genelkurmay Başkanlığı, Kuvvet Komutanlıkları, Milli Savunma Üniversitesi, Harita Genel Müdürlüğü ve ANT Başkanlığında da kadrosu bulunmaktadır.

(b) Sözleşmeli personel

MSB kadrolarında idari hizmet sözleşmesi ile sözleşmeli personel statüsünde kamu görevlisi istihdamı mümkündür. Bunların bir kısmı 657 SK m.4/B'ye tâbidir. DMK'ya tâbi olmayanlara yeri geldiğinde değinilecektir.⁶¹

(2) Askerler (Yükümlüler hariç)

En büyük grubu oluşturan askerlerin statüleri birbirinden farklı ve değişiktir. Bunlar da kamu görevlisi statüsünde olmakla beraber, başta 926 sayılı TSK Personel Kanunu ve TSK İç Hizmet Kanunu olmak üzere değişik ve özel kanunlara tâbidirler. Bunların çoğu Bakanlığın merkezi ve taşra idari birimleri ile TSK teşkilatında ve MSÜ'nde çalışmaktadır.⁶²

(a) Subaylar

TSK İçHK m.3/b-6'ya göre, subay özel kanuna göre Silahlı Kuvvetler'e katılan asteğmenden maresâle (Büyük amirale) kadar rütbeleri taşıyan askerdir. Bunlar kanuni ve daimi statüsü itibariyle diğer kamu görevlisi grubuna dâhildirler. Muvazzaf subaylar, TSK Personel Kanunu ve diğer kanunlara göre, harp okulları ile fakülte ve yüksekokullardan mezuniyet veya yedek subaylıktan, astsubaylıktan ya da sivil kaynaktan geçirilmek suretiyle teğmen rütbesiyle subay naspedilirler. Bunların subay statüsü emeklilik, istifa, çıkarma/ayırma işlemleriyle son bulur.

TSK Personel Kanunu Ek m. 12 ve 4678 sayılı Kanunla Türk Silahlı Kuvvetleri'nde ihtiyaç duyulan sınıflarda istihdam edilmek üzere sözleşmeli kabul edilebilmektedir. Sözleşmeli subaylar akdi statü esasına göre idari hizmet sözleşmesiyle TSK'lerine dâhil olur. Bunların rütbeleri muvazzaf subaylarla aynıdır. Statüleri fesih veya sözleşme yenilememe yahut çıkarma/ayırma sonucu ilişik kesilmek suretiyle sona erer.

Aslında yedek subayların da asteğmen naspedildiklerinde kamu görevlisi

⁶¹ Bu ayırım ve sözleşmeli personel için bkz. Tan, s.499 vd.; Sancakdar/Önüt/Us Doğan/Kasapoğlu Turhan/Seyhan, s.391 vd.; Gözler, İdare Hukuku, C.II, s.670 vd.; Ulusoy, s.615; Çağlayan, İdare Hukuku, s.500; Atay, s.853 vd.; Ayanoğlu, s.1011 vd. ; Yıldırım/Çınarlı, C.I, s.262-264; Yıldırım ve diğerleri, s.266 vd.

⁶² Bkz. Sayan/Özgür, s.8 vd.

statüsüne sahip olduklarından burada gösterilmeleri gerekir.⁶³ Ancak m.20/C hükmünde ismen sayıldıklarından bunlara aşağıda ayrıca temas edilecektir.

(b) Astsubaylar

TSK İçHK m.3/a-3 uyarınca astsubay özel kanununa göre Silahlı Kuvvetlere katılan astsubay astçavuştan astsubay kıdemli başçavuşa kadarki rütbeleri taşıyan askerdir. Bunlar kanuni ve daimi statüsü itibariyle diğer kamu görevlisi grubuna dâhildirler. Muvazzaf astsubaylar, TSK Personel Kanunu ve diğer kanunlara göre, astsubay meslek yüksek ve sınıf okullarından mezuniyet veya uzman erbaşlıktan ya da sivil kaynaktan geçirilmek suretiyle astsubay çavuş rütbesiyle astsubay naspedilirler. Bunların astsubay statüsü emeklilik, istifa, çıkarma/ayırma işlemleriyle son bulur.

Sözleşmeli astsubaylar da TSK Personel Kanunu Ek m. 12 ve 4678 sayılı Kanunla Türk Silahlı Kuvvetleri'nde ihtiyaç duyulan sınıflarda istihdam edilmek üzere kabul edilmektedir. Sözleşmeli astsubaylar akdi statü esasını göre idari hizmet sözleşmesiyle TSK'lerine dâhil olur. Bunların rütbeleri muvazzaf astsubaylarla aynıdır. Statüleri fesih veya sözleşme yenilememe yahut çıkarma/ayırma sonucu ilişik kesilmek suretiyle sona erer.

Aslında yedek astsubaylar da astsubay naspedildiklerinde kamu görevlisi statüsü kazanırlar. Ancak m.20/C hükmünde ismen yer verildiğinden bunlara aşağıda ayrıca değinilecektir.

(c) Uzman Erbaşlar

18.03.1986 tarih ve 3269 sayılı Uzman Erbaş Kanunu hükümlerine göre istihdam edilen uzman çavuş ve uzman onbaşlılardır. Uzman erbaşlar akdi statü esasını göre idari hizmet sözleşmesiyle TSK'ya dâhil olur. Bunların rütbeleri muvazzaf astsubaylarla aynıdır. Statüleri fesih veya sözleşme yenilememe yahut çıkarma/ayırma sonucu ilişik kesilmek suretiyle sona erer.

(ç) Sözleşmeli erbaş ve erler

Sözleşmeli erbaş ve erler, 10.3.2011 tarih ve 6191 Sözleşmeli Erbaş ve Er Kanunu'na göre (m.3/1), Türk Silahlı Kuvvetlerinin Genelkurmay Başkanlığı'nca lüzum görülen erbaş ve er kadrolarında akdi statü esasını göre idari hizmet sözleşmesiyle istihdam edilirler. Statüleri fesih veya sözleşme yenilememe yahut çıkarma/ayırma sonucu ilişik kesilmek suretiyle sona erer.

⁶³ Kahya, s.76

Sözleşmeli erbaş ve erler, yükümlü erbaş ve erler gibi çavuş, onbaşı ve er rütbesini taşımakla beraber, bunlar idare hukuku açısından (dar anlamda) kamu görevlisi olmak itibariyle onlardan ayrılırlar.

(3) Diğer Personel

Yukarıda sayılanlar dışında MSB kadrolarında 2914 sayılı Yükseköğretim Personel Kanunu'na tâbi öğretim elemanları ve başka tür sözleşmeli personel de çalışmaktadır.

(a) Yükseköğretim Personel Kanunu'na Tâbi Öğretim Elemanları

Askeri yükseköğretim kurumlarında görevli bu öğretim elemanları sivil personeldir. Bunlar esâsen 2914 sayılı Yükseköğretim Personel Kanunu'na tâbi olmakla birlikte subaylara benzer bazı özlük haklara da sahiptirler.⁶⁴

(b) Diğer Sözleşmeli Personel⁶⁵

Yukarıda bahsedilen DMK m.4/C'deki sözleşme personel grubu ile TSK'lerindeki sözleşmeli askerlerin dışında da kendi özel mevzuatlarına dayanarak başka sözleşmeli personel istihdamı mümkündür. Bu sözleşmeli personel düzenlemelerinin çoğu KİT'lere veya Cumhurbaşkanlığı gibi başka teşkilatlara ilişkin olduğundan konumuz dışında kalmaktadır. Bununla beraber, MSB kadrolarında şu düzenlemelere veya konulacak özel hükümlere dayanılarak başka sözleşmeli personel statüsünde kamu görevlisi istihdamı mümkündür.⁶⁶ Örneğin, ANT Başkanlığında 4636 sayılı Kanuna göre sözleşmeli personel de istihdam edilebilir. 4 sayılı CBK m.323'e göre de, ANT Başkanlığında "özel bilgi ve ihtisas gerektiren konularda 27/6/1989 tarihli ve 375 sayılı Kanun Hükmünde Kararnamenin ek 26 ncı maddesine göre sözleşmeli personel ile anılan Kanun Hükmünde Kararnamenin 24 üncü maddesine göre müfettiş ve müfettiş yardımcısı çalıştırılabilir." Buradaki sözleşmeli personelin DMK m.4/C'ye tâbi olmadığı anlaşılmaktadır.

⁶⁴ Sayan/Özgür, s.10-11.

⁶⁵ Sözleşmeli personel hakkında bkz. TAN, s.499 vd.; Sancakdar/Önüt/Us Doğan/Kasapoğlu Turhan/Seyhan, s.391 vd. Gözler İdare Hukuku, C.II, s.681-673; Ulusoy, s.615 vd.; Çağlayan, İdare Hukuku, s.499-50; Atay, s.853 vd.; Ayanoğlu, s.1009-1013; Yıldırım/Çınarlı, C.I, s.263-264; Tan/Bayazıt, s.478 vd; Yaşar, s.664.

⁶⁶ Gerek DMK gerek özel kanunlara göre istihdam edilen bütün sözleşmeli personel akdi statüde kamu görevlisi olup idare hukuku rejimine tâbidirler. Bu görüşte, Gözler/Kaplan, s.563, 565; Gözler, İdare Hukuku, C.II, s.681-673; Ulusoy, s.615 vd.; Ayanoğlu, s.1009-1013.

(4) Askeralma Kanunu Kapsamındaki (Yükümlü) Yedek Subay⁶⁷ ve Yedek Astsubaylar

Yedek subaylar, Anayasanın 72'nci maddesinde öngörülen vatan hizmetini ifa etmek ve 7179 sayılı Askeralma Kanunu kapsamında subay ikamesi olarak görev yapmak üzere silahlı altına alınıp yetiştirilen en az dört yıllık yükseköğretim mezunu askerlik yükümlüsü kişilerdir. Bunlar eğitim ve öğretimi müteakip asteğmen rütbesiyle subay naspedilirler (7179 SK m.3/cc, dd, ee, ff).

Yedek astsubaylar ise aynı Kanun kapsamında astsubay ikamesi olarak görev yapmak üzere silahlı altına alınıp yetiştirilen iki veya üç yıl süreli yükseköğretim kurumu mezunu ile istekli dört yıl ve daha fazla süreli yükseköğretim kurumu mezunu askerlik yükümlüsü kişilerdir. Bunlar eğitim ve öğretimi müteakip astsubay astçavuş rütbesiyle astsubay naspedilirler (7179 SK m.3/aa, bb, cc).

Yedek subay ve astsubay adayları eğitim ve öğretim döneminde askeri öğrenci statüsünde iken, subay veya astsubay naspedildikleri tarihten itibaren kamu görevlisi statüsüne geçerler. Askerlik hizmet süreleri bittikten sonra terhis edilirler.

Bundan başka TSK Disiplin Kanunu'nun 13 ve 20'nci maddeleri uyarınca verilen ayırma cezaları üzerine kalan hizmetlerin yükümlü erbaş ve er olarak tamamlamak üzere subaylık veya astsubaylık statüleri sona erer. Yedek subaylar ve yedek astsubayların kamu görevlilikleri terhisleri veya subaylıktan çıkarılmalarıyla son bulur. Özellikle belirtelim ki, 20/C hükmünde ayrıca ve ismen belirtilmemiş olsalardı bile nasıplarından itibaren yedek subayları subay, yedek astsubayları astsubay statüsünde kamu görevlisi addetmek gerekirdi.

Daha önce izah edildiği üzere, 20/C maddesinin tatbiki bakımından yedek subay ve yedek astsubayların MSB kadrolarında istihdamı şart değildir. Başka kurum ve kuruluşlarda istihdam edilseler bile askeri hizmete ilişkin uyumsuzluklar söz konusu olduğunda 20/C maddesi hükmünün uygulanması gerekir.

⁶⁷ Yedek subaylar hakkında geniş bilgi için bkz. Celâl Işıklar, Askerlik Usûlleri, s.19; Kahya, s. 83-84, 76.

(5) Askeralma Kanunu Kapsamındaki (Yükümlü) Erbaş ve Erler⁶⁸

Bu gruba Anayasa'nın 72'nci maddesindeki vatan hizmetini ifa etmek ve bu çerçevede 7179 sayılı Askeralma Kanunu'ndaki (bundan önce de mülga 1111 sayılı Askerlik Kanunu'ndaki) askerlik yükümlülüğünü yerine getirmek üzere silahlaltına alınan erbaş ve erler girmektedir.

(Yükümlü) Er, TSK İçHK m.3/a-1'e göre, ihtiyaçları Devlet tarafından görülen ve sağlanan rütbesiz askerdir. (Yükümlü) Erbaş: TSK İçHK m.3/b-2'e göre, ihtiyaçları Devlet tarafından görülen ve sağlanan onbaşı ve çavuş rütbelerini taşıyan askerdir. Bunlardan erler hiyerarşik olarak TSK'nın en kıdemsiz ve en alt kademesinde; onbaşılar erin üzerinde ve en alttan ikinci kademe; çavuşlar ise onbaşının üzerinde ve üçüncü kademe bulunan asker kişilerdir. Bunların statüleri askerlik hizmet sürelerinin tamamlanmasının ardından terhis edilmekle sona erer.

Yükümlü erbaş ve erler, geniş anlamda ve Türk Ceza Kanunu uygulamasında kamu görevlisi sayılabilirler ise de, idare hukuku bakımından, yâni dar anlamda kamu görevlisi kabul edilemezler.⁶⁹ Bu açıdan Madde metninde açıkça yer verilmeleri isabetli olmuştur.

Daha önce izah edildiği üzere, 20/C maddesinin tatbiki bakımından yükümlü erbaş ve erlerin MSB kadrolarında istihdamı şart değildir. Bunlar TSK dışındaki bir kurum ve kuruluşlarda istihdam edilseler bile askeri hizmete ilişkin uyumsuzluklar söz konusu olduğunda haklarında 20/C maddesi hükmünün uygulanması gerekir.

(6) Madde Hükmü Kapsamına Alınmamış Olan Kişiler: Askeri Öğrenciler

Askeri öğrenciler 20/C maddesi kapsamına alınmamışlardır. Bunların kamu görevlisi addedilemeyeceği malumdur. Bu konudaki görüşümüzü açıklamadan önce askeri öğrenci kavramının izahı yerinde olacaktır: TSK İçHK m.3/b-4'e göre askerî öğrenci; subay, askerî memur veya astsubay yetiştirilmek üzere çeşitli okul ve üniversitelerde okuyan ve resmî bir kıyafet taşıyan öğrencilerdir. Askerî öğrenci statüsü belirtilen eğitim ve öğretim kurumlarına girmekle başlar ve mezuniyet, çıkarılma, ayrılma gibi yollarla

⁶⁸ Askerlik yükümlüsü erbaş ve erler hakkında geniş bilgi için bkz. Işıklar, Türkiye'de Askerlik Usûlleri, s.19.

⁶⁹ Gözler/Kaplan, s.56; Gözler, İdare Hukuku, C.II, s.660; Akyılmaz/Sezginer/Kaya, s.669

buralardan ilişik kesilmek suretiyle sona erer.

Maddede belirtilen askerî öğrencilik statüsünü veren kurumlar; harp okulları, harp akademileri vb. diğer Milli Savunma Üniversitesi bünyesindeki fakülte ve yüksekokulları ile MSB adına okunan fakülte ve yüksekokullardır. Bunlara çeşitli sınıf okulları ve eğitim merkezi komutanlıklarını da dâhil etmek gerekir. 4678 sayılı Kanun'a göre sözleşmeli subay ve astsubay yapılmak üzere çeşitli okul ve kurumlara alınan adaylar da adaylık statüsü boyunca askerî öğrenci kabul edilirler. TSK Personel Kanunu'na göre TSK'ya alınan subay adayları (hukuk sınıfı dâhil), subay naspedilmeden önceki eğitimleri boyunca askerî öğrenci durumundadırlar. 7179 sayılı Kanun'a tâbi olarak silahlaltına alınan yükümlüler de yedek subay veya yedek astsubay naspedilmeden önce askerî okullarda ve eğitim merkezlerinde geçen adaylıkları boyunca asker öğrenci kabul edilirler.⁷⁰

Görüldüğü üzere, askeri öğrenciler kendilerini ilgilendiren çok sayıda askeri hizmete ilişkin işlem ve eyleme muhatap olma potansiyeline sahiptir. Açıkçası Bakanlık'taki bir Devlet memuruna veya Milli Savunma Üniversitesi'ndeki bir sivil öğretim üyesine göre üniforma taşıyan askeri öğrencinin kapsam dışı bırakılmasının sebebini anlamak zordur. Askerî öğrencilerin 6475 sayılı Posta Hizmetleri Kanunu'nun 14/3'üncü ve Evrensel Posta Hizmetleri Yönetmeliği'nin 6/3'üncü madde hükümlerine göre yükümlü erbaş ve erler gibi ile posta ücretinden muaf tutulması karşısında, Kanun Koyucu'nun burada aynı hassasiyeti göstermeme sebebi meçhuldür. Üstelik bunların çoğunlukla kısmen tecrit edilmiş bir şekilde yatılı veya "kışlabent" olarak eğitim-öğretim gördükleri göz önünde bulundurulursa, mahkemeye erişim hakkı bakımından evleviyetle kanun hükmü kapsamına alınmaları icap ederdi. Mülga 1602 sayılı Kanun'un 20/2'nci maddesinde tanımlanan asker kişi kavramı içinde yer alan askeri öğrencilerin mutlaka madde kapsamına dâhil edilmeleri gerekir.⁷¹

IV. İYUK 20/C MADDESİNİN DİĞER FIKRALARININ DEĞERLENDİRİLMESİ

A. Maddenin İkinci Fıkrasındaki Dilekçeye Sicil, Sınıf ve Rütbe Bilgilerinin Eklenmesi Konusu

⁷⁰ Bkz. Kahya, s.79-81

⁷¹ Akyılmaz/Sezginer/Kaya, hataen madde hükmü kapsamına giren personel arasında askeri öğrencileri de saymaktadır. Bkz. Akyılmaz/Sezginer/Kaya, Türk İdari Yargılama Hukuku, s.128.

1. Fıkranın Kapsamına İlişkin Değerlendirme

Dava dilekçelerinde bulunması gereken davacıya ilişkin bilgiler İYUK'un "İdari davaların açılması" başlıklı 3'üncü maddesinde gösterilmiştir. Bununla beraber m. 20/C kapsamındaki dava dilekçelerinde davacıların sicilleri ile varsa sınıf ve rütbelerinin de yazılması gerekmektedir (m.20/C, 2).⁷²

Maddenin gerekçesinde bu hükmün askeri hizmetin niteliği göz önünde tutularak sevk edildiği açıkça ifade edilmektedir.⁷³ Askeri hizmetin nitelikleri dikkate alındığında, uyuşmazlıkların esasının çözümünde yararlı ve gerekli olan bu bilgilerin dilekçeye yazılmasının zorunlu kılınması isabetli olmuştur. Ayrıca belirtmek gerekir ki bu kural sâdece askerleri kapsamamaktadır. Mevcut pozitif hukukumuzda artık bazı sivil yöneticilerin kadrolarının TSK'daki belli bir rütbeye tekabül ettiği de dikkate alındığında, dava dilekçelerinde, sivil kamu görevlilerinin de sicilinin, varsa sınıf ve rütbelerinin gösterilmesi gerekmektedir. Böylece MSB kadrolarında çalışan bir asker veya sivil kamu görevlisinin söz gelimi emir veya ceza vermeye yetkili olup olmadığı kolaylıkla görülebilecektir.

2. Fıkranın Düzenleniş Şeklinin ve Tekniğinin Eleştirisi

Fıkra hükmü hukuka uygun ve yerinde ise de, biz böyle bir kuralın yerinin hem kanun yapma tekniği açısından, hem de işlev ve yararlılık bakımından burası olmadığını düşünüyoruz. Öncelikle (Maddenin uygulanacağı uyuşmazlıklara ilişkin İYUK'un 2'nci maddesine tanımlayıcı norm konulmuş olması ihtirazi kaydıyla) bu kaydın asıl yerinde, yâni dava dilekçesini düzenleyen İYUK'un 3'üncü maddesinin ikinci fıkrasında gösterilmesi daha uygun olur. Şöyle ki, ikinci fıkranın (a) bendine "kimlik numarası" ibâresinden sonra gelmek üzere "Askeri uyuşmazlık kapsamındaki kişilerin sicili, varsa sınıf ve rütbeleri" eklenebilir.⁷⁴

Böyle bir düzenleme hâlinde, şekil ve içeriğe ilişkin bilgiler derli toplu ve bir arada olduğu için davacıların dava dilekçesini yazması daha kolay ve pratik olacağı gibi hataların önünü geçilecektir.

⁷² Akyılmaz/Sezginer/Kaya, Türk İdari Yargılama Hukuku, s.127-128; Ramazan Çağlayan, İdari Yargılama Hukuku, Seçkin Yayınevi, 13.B., 2021. s.250; Ender Ethem Atay, İdari Yargılama Hukuku, 1.B., Seçkin Yayınevi, 2021, s.396 vd.; Tan/Bayazıt, s.973. AYİM'de açılacak dava dilekçelerinde de sicil hariç aynı bilgilerin bulunması gerekirdi (Mülga AYİM m.36/1-a); bkz. Anadolu, s.62

⁷³ Bkz. Hükümet Gerekçesi, TBMM, YD:27, YY:4, SS:268.

⁷⁴ Bu hususta yukarıda dipnot 6'ya ve civarına bkz.

B. Maddenin Üçüncü Fıkrasındaki Dilekçe ve Diğer Belgelerin En Yakın Âmirlere Verilebilmesi

20/C maddesinin üçüncü fıkrası hükmüne göre, Kanunda belirtilen uyuşmazlıklarla ilgili davalarda, Dilekçeler ile davalara ilişkin her türlü evrak İYUK'un 4'üncü maddesinde belirtilen yerlere ilâveten ilgili idari yargı merciine gönderilmek üzere en yakın âmirlere verilebilir.⁷⁵

1. Fıkranın Kapsamına İlişkin Değerlendirme

Askeri hizmetin niteliği dikkate alındığında, böyle bir düzenlemenin mahkemeye erişim yolunu kolaylaştırması açısından gâyet yerinde ve usûl ekonomisine uygun olduğu tartışmasızdır.⁷⁶ Nitekim aynı hüküm mülga 1602 sayılı AYİM Kanunu'nun "Dilekçelerin verilebileceği diğer yerler" başlıklı 37'nci maddesinde de vardı.⁷⁷ Kabul etmek gerekir ki, yerleşim yerinden uzak kışlalarda veya arazide ve hatta sınır dışında bulunan birliklerde bulunan personelin dava dilekçelerini verebileceği mahkeme bulunmadığından dava açma sürelerini kaçırmaması, böylece hak kaybına uğramaları söz konusu olabilir.

Biz bu noktada daha geniş bir açıdan bakarak, sâdece maddede sayılanları ilgilendiren ve askeri hizmete ilişkin uyuşmazlıklarla ilgili değil, böyle olsun olmasın tüm idari yargıyla ilgili dava dilekçelerinin ve evrakının isteğe bağlı olarak en yakın âmirlere verilebilmesinin sağlanmasının gerektiğini düşünüyoruz. Zira, bir kere askeri hizmete ilişkin uyuşmazlıklara ilişkin dava dilekçelerinin mahkemeye iletilmesindeki maddi ve fiziki zorluk, diğer idari uyuşmazlıklar için de söz konusudur. İkincisi, gerek âmirler gerek yargı mercileri askeri hizmete ilişkinliği tâyindeki güçlükten dolayı, dava dilekçelerinin 20/C kapsamında olup olmadığı hususunda tereddüte düşebilir. Bu da, dilekçelerin ilgili mahkemeye zamanında ulaştırılmaması sebebiyle hak kaybına yol açabilir. Bu bakımdan uyuşmazlıklar arasında ayırım yapmanın mantığı da, izahı da bulunmamaktadır.

⁷⁵ Akyılmaz/Sezginer/Kaya, Türk İdari Yargılama Hukuku, s.129 vd.; Çağlayan, İdari Yargılama Hukuku, s.259-260; Atay, İdari Yargılama Hukuku, s.396 vd.; Tan/Bayazıt, s.976.

⁷⁶ Kaplan, mülga AYİMK. m.37'deki dilekçelerin en yakın âmirlere verilebilmesine ilişkin düzenlemenin, asker kişilerin çalışma düzeni, disiplini, özelliği ve gerekleriyle açıklanabileceğini, asker kişilerin görev yerlerini terk etmekteki güçlük ve sakıncalar dikkate alınarak en yakın âmirlerine dilekçe verebilme imkânının tanındığını belirtmektedir. Gürsel Kaplan, "İdari Yargıda Dilekçelerin ve Diğer Belgelerin Verilebileceği Yerler", 2004, (270), Vergi Dünyası, s. 147-154.

⁷⁷ Bkz. mülga AYİMK m.37; Anadolu, s.63.

Üçüncü fıkrada atıf yapılan İYUK'un 4'üncü maddesine göre, "*Dilekçeler ve savunmalar ile davalara ilişkin her türlü evrak, Danıştay veya ait olduğu mahkeme başkanlıklarına veya bunlara gönderilmek üzere idare veya vergi mahkemesi başkanlıklarına idare veya vergi mahkemesi bulunmayan yerlerde büyükşehir belediyesi sınırları içerisinde kalıp kalmadığına bakılmaksızın asliye hukuk hakimliklerine veya yabancı memleketlerde Türk konsolosluklarına verilebilir*".⁷⁸ Bu yerlere ilâve yapan fıkra hükmünün muhtevasına gelince, aynı esasların mülga 1602 sayılı Kanunun 37'inci maddesi hükmüne paralel olduğu görülmektedir. Burada "en yakın amirler" kavramı fiziken en yakın değil, hiyerarşik silsilede ilgilinin hemen üstündeki derecede yer alan sıralı âmirleri kastetmektedir.⁷⁹ Keza "en yakın âmirlere" ifadesini "ilk âmire" veya "amirlere" ifadelerine göre daha kullanışlı ve isabetli bulduğumuzu kaydedelim. Bu konuda sübjektif ve objektif sebepler gösterebiliriz. Söz gelimi, her

⁷⁸ Dilekçelerin verildiği yerler ile ilgili bkz. Kaplan, s. 147-154; N. Münci Çakmak, "İdari Yargılama Usûlü Kanunu'nun 4. Maddesi ve Dilekçelerin Kayda Giriş Tarihi," 2009, (80), TBBD, s.149 vd.; Candan, s.265 vd.; Tan, s.1066 vd.; Akyılmaz/Sezginer/Kaya, Türk İdari Yargılama Hukuku, s.128-129; Çağlayan, İdari Yargılama Hukuku, s.258-260; Zehreddin Aslan vd., Açıklamalı ve İçtihatlı İdari Yargılama Usulü Kanunu, 2.B., Seçkin Yayınevi, 2020, s.110 vd.; Halil Kalabalık, İdari Yargılama Usulü Hukuku, 15.B., Seçkin Yayınevi, 2021, s.342; Ramazan Yıldırım/Serkan Çınarlı, C.III, İdari Yargılama Hukuku Dersleri, 3.B., Adalet Yayınevi, 2021, s.194; Tan/Bayazıt, s.976 vd.; Halil Kalabalık, İdari Yargılama Usulü Hukuku, 15.B., Seçkin Yayınevi, 2021, s.342-343.

⁷⁹ İdare hukukumuzda sâdece askerî mevzuatta "âmir" teriminin yasal tanımına yer verildiği görülmektedir. 211 sayılı TSK İç Hizmet Kanunu (m.9) ve 1632 sayılı Askerî Ceza Kanunu'na (m.13/2) göre, "*Amir: Makam ve memuriyet itibarıyla emretmek salâhiyetini haiz kimsedir.*" ve rütbe veya kıdem büyüklüğünü gösteren üst tabirinden farklıdır. 6413 sayılı. TSK Disiplin Kanunu'na göre ise (m3/1-a), "*Amir: Kadro ve kuruluş yönünden bağlı olunan kimse ile amir olarak yetkilendirilmiş olan diğer kişileri*" ifade etmektedir.

Doktrinde âmir kavramı genellikle hiyerarşi konusu bağlamında açıklanmaktadır (Sıddık Sami Onar, İdare Hukukunun Umumi Esasları, C.I, 3.B, Hak Kitabevi, s.598 vd.; Günday, İdare Hukuku, s.71; Atay, s.163 vd.). İstisnai olarak Gözler, idari teşkilat içindeki hiyerarşik sıralanmış birbirine tâbi basamaklarda "üst derecedeki makamı işgal eden kişiye 'âmir' (...) denir" (Gözler, İdare Hukuku, C.I, s.248) ve Atay "idari makam ya da kamu görevlisi ve memurlar üzerinde bu (=hiyerarşik) anlamda yetki kullanan makam veya kişiye 'hiyerarşik üst/âmir' denilir" (Atay, s.171) şeklinde birer tanım vermektedir.

Konumuzu ilgilendiren "en yakın âmir" kavramına daha önce 657 sayılı Devlet Memurları Kanunu'nun dava, şikâyet ve müracaat hakkına ilişkin m.21/2 hükmünde yer verilmiş ise de mevzuat ve literatürde bir tanımına rastlanmamaktadır. Ancak madde hükmünde geçen "silsile yolu" ifadesi dikkate alındığında "en yakın âmirin" üst derecedeki ilk hiyerarşik âmiri kastettiği açıktır (Bkz Atay, s.170; Boz/İnce/Büyükyıldırım/Acar, s.288 vd.; Tan/Bayazıt, s.504). Buradan hareketle İYUK m.20/C'nin üçüncü fıkrasındaki "en yakın amirler" kavramını, "idarenin hiyerarşi silsilesinde bir kamu görevlisine göre ilk ve sıralı üst derecedeki makamlara sahip emretme yetkisini haiz kişiler" yada kısaca "astın ilk ve üstündeki hiyerarşik amirleri" olarak tanımlayabiliriz.

şeyden önce dilekçe sahibinin davası ilk ve/veya sıralı âmirlerin bir işlem veya eylemine, örneğin verdiği sicil notunun iptaline veya verdiği zararın tazminine ilişkin olabilir. Bu takdirde başvuran haklı olarak dilekçesini başka bir âmire vermek isteyebilir. Bu örnekte başvuranın gerekçesi sübjektiftir. Diğer taraftan birçok hâlde ilk âmir görevi itibarıyla dilekçe ve evrak teatisi yapmaya yetkili ve muktedir makamda bulunmayabilir. Objektif duruma örnek vermek gerekirse, askerlik süresinin uzatılması işlemini iptalini talep edecek manga komutanı bir çavuş ilk âmiri olan, fakat yazışma yetkisi bulunmayan takım komutanındansa dilekçesini bölük komutanına vermeyi tercih edebilir. Yine ilk amirin o sırada görev yaptığı yer diğer sıralı amirlerinkine göre fiziken daha uzak ve ulaşılması güç olabilir.

En yakın âmirlerin sayısı ve hiyerarşik yeri dilekçe sahibinin konumuna ve uyumsuzluğa göre değişebilir. Bu, dilekçe verenin keyfi davranabilmesi ve kendine göre güven duyduğu her seviyedeki âmire başvurabilmesi anlamına gelmez. Takım komutanı bir üstteğmenin dilekçesini aynı garnizonda olsa bile ordu komutanına teslim etmesi, hem “en yakın âmirler” kavramı ile bağdaşmaz, hem de askeri hiyerarşi, terbiye ve protokol kurallarına ters düşer. Bununla birlikte, ne kadar uzak olursa olsun, böyle bir dava dilekçesini alan yüksek seviyedeki âmirin hak kaybına yol açmamak için dilekçenin ilgili yargı merciine gönderilmesini sağlaması gerekir. Bu takdirde de dilekçe ve diğer evrakın uzak âmire verildiği tarih dava açma tarihi olarak kabul edilmelidir.

Dilekçeyi alan âmir öncelikle davacıya kayıt tarih ve sayısını gösteren imzalı ve mühürlü, pulsuz bir alındı kağıdı vermelidir (İYUK m.6/2). Bunu müteakip amir aldığı dava dilekçesini hitap kısmında yazılı yargı merciine göndermelidir. Sözün gelişi, başlığında hitaben “İstanbul İdare Mahkemesi Başkanlığına gönderilmek üzere” yazılmış dilekçeyi, yetki/görevli merci yanlılığı açık olsa bile, “Ankara Danıştay veya İdare Mahkemesi Başkanlığına” gönderemez. Ancak, adres yanlılığı veya böyle bir yargı yerinin bulunmaması gibi açık ve bariz maddi hataları hariç tutmak gerekir.

Diğer bir husus, dava dilekçesinin en yakın âmire verilmesi hâlinde yargılama masraflarının akıbetidir. Normal şartlarda davacının dilekçesiyle birlikte yargılama giderlerinin makbuz, pul gibi belgelerini de vermesi gerekir. Ancak bu lâzimeyi yerine getirmemesi hâlinde âmir ilgiliyi uyarabilir ise de zorlayamaz; verilen dilekçeyi harç ve/veya posta belgeleri olmasa da ilgili yargı merciine göndermek zorundadır. Yargılama giderlerine âmirin ilgili yargı merciine göndermek için yaptığı posta giderleri de dâhildir. Davacının vermemesi hâlinde sevk gideri -ilerde yargı yerinin kararıyla talep ve mahsup

edilmek üzere- idarenin resmi bütçe ve posta kaleminden karşılanmalıdır.⁸⁰

Bununla beraber, iki istisnai hâlde yargılama giderlerine ilişkin belgelerin dilekçeyle birlikte ibrazı gerekmez. Bunların ilki davacının statüsü ne olursa olsun adli yardım talep etmesi hâlidir. Bu takdirde dava dilekçesini sevk masrafı yine idarenin kendi posta kaynağından karşılanır. İkinci istisna ise, askerlik hizmetinin özelliği gereği askeri öğrenciler ile yükümlü erbaş ve erlere tanınan muafiyetlerden kaynaklanmaktadır. Bu durumu harç ve posta giderleri bakımından ayrı ayrı inceleyelim. 6475 sayılı Posta Hizmetleri Kanunu'nun 14/3'üncü ve Evrensel Posta Hizmetleri Yönetmeliği'nin 6/3'üncü madde hükümlerine göre, askerî öğrenciler ile (sözleşmeli erbaş ve erler ile uzman erbaşlar hariç) erbaş ve erlerin 100 grama kadar ağırlıktaki gönderileri, özel hizmet ücretleri hariç, posta ücretinden muaftır. Burada, mektup ve karpostal gibi klasik posta araçları dikkate alınarak gönderinin belli bir ağırlığı aşmaması şart koşulmuş ise de, sonradan getirilen m.20/C'nin ikinci fıkra hükmünü karşısında yargılama evrakının posta ücretinin tahakkukunda esnek davranmak yerinde olur. Yargılama harçlarına gelince, 492 sayılı Harçlar Kanunu'nun istisna ve muafiyetlere ilişkin ikinci bölümünün "Harçtan muaf olanlar" başlıklı 14'üncü maddesinde, "*Erler ve ihtiyaçları Devlet tarafından deruhde ve temin olunan onbaşı ve çavuşlar adliye işlemlerinden ötürü harçtan muaftırlar.*" hükmü mevcuttur. Buna göre yükümlü statüsündeki erbaş ve erler davalar dahil her türlü adliye işlemine ilişkin harçtan muaftır.⁸¹ Burada, posta mevzuatına paralel olarak askeri öğrencilerin de kapsama alınmasının yerinde olacağı söylenebilir.

Son olarak, dava dilekçesi, savunmalar ve diğer dilekçelerin İYUK m.4'de sayılan yerlere verildiği tarih, görevli ve yetkili idarî yargı merciine verildiği tarih olarak kabul edildiğinden,⁸² en yakın âmire verilmesinin de aynı etki ve sonucu sağlayacağını altını çizelim. Bu bakımdan, dava açma süresi ile (savunma, temyiz vb.) diğer süreler dava dilekçelerinin ve diğer dava evrakının en yakın âmire verilmesiyle de kesilecektir.⁸³

⁸⁰ İdari yargıda harçlar ve diğer yargılama giderleri için bkz. Candan, s.290 vd., 781 vd.

⁸¹ Candan, s.309, 310.

⁸² Onar, C.III, s.1967-1968; Candan, s.266; Çakmak, s.149; Tan, s.1067; Aslan, s.110-111; Atay, İdari Yargılama Hukuku, s.396 vd.; s.128-129; Akyılmaz/Sezginer/Kaya, Türk İdari Yargılama Hukuku, s.128; Çağlayan, İdari Yargılama hukuku, s.258; Kalabalık, s.342; Tan/Bayazıt, s.977-978.

⁸³ Onar, C.III, s.1967-1968; Candan, s.267; Kaplan, s.147; Tan, 1077; Aslan; s.110-111; Çağlayan, İdari Yargılama hukuku, s.267; Kalabalık, s.353.

2. Fıkranın Düzenleniş Şeklinin ve Tekniğinin Eleştirisi

Bize göre, bu düzenlemenin konusu kural da İYUK'un "Dilekçelerin verileceği yerler" başlıklı 4'üncü maddesi hükmüne yerleştirilebilirdi. Bu konuda yukarıda sözünü ettiğimiz bakış açısına göre birbirine alternatif iki teklif sunabiliriz. İlk teklifimiz mevcut duruma göre 4'üncü madde metninin sonundaki "Türk Konsolosluklarına" kelimesinden sonra gelmek üzere, "veya askeri uyuşmazlık kapsamındaki kişiler tarafından en yakın âmirlere" ibaresi eklenmesidir. İkincisi ise yukarıdaki yaklaşımımızın kabulü doğrultusunda aynı yere "veya MSB kadrolarında çalışanlar tarafından en yakın âmirler" ibaresinin konulmasıdır

Düzenlemenin bu hâlinin isabetsizliliğini İYUK'daki dilekçelerle ilgili iki pozitif kurala dayanarak da gösterebiliriz. Şöyle ki, İYUK'un "Dilekçeler üzerine uygulanacak işlem" başlıklı 6'ncı maddesinin 3'üncü fıkrası gereği, "4 ncü maddede yazılı diğer yerlere verilen dilekçeler, en geç üç gün içinde Danıştay veya ait olduğu mahkeme başkanlığına taahhütlü olarak gönderil"melidir. Keza aynı maddenin 6'ncı fıkrasına göre de, "4 ve 5 inci fıkralardaki tebligat re'sen genel bütçeden yapılır." Bu hükümlere bakılırsa m.20/C-1'e göre en yakın âmire verilen dava dilekçe ve evrakı bu iki kayıttan muaf gibidir. Bunun sonucu olarak, dilekçeyi alan âmirin ihmal veya suistimale başvuruları geciktirmesi ve/veya harç ve posta ücreti eksikliği hâlinde tebligatın kaçınması gibi durumlar söz konusu olabilecektir.

Bize göre, mevcut düzenleme şekli bu hususta hukuki bir boşluğa sebebiyet vermiştir. Ancak m.20/C'nin Üçüncü fıkra hükmünde "İYUK'nun 4'üncü maddesinde belirtilen yerlere ilâveten" ibaresi bulunduğundan bu bilinçsiz boşluk kıyasen 6'ncı maddenin üçüncü fıkrası ile altıncı fıkra hükümleri uygulanmakla doldurulabilir. Bu yaklaşımla, 6'ncı maddenin üçüncü fıkrasının ikinci cümlesine kıyasen dilekçe ve diğer evrakı alan âmirin kurumunda "harç pulları bulunmadığı takdirde bunlara karşılık alınan paraların miktarı ve alındı kağıdının tarih ve sayısı dilekçelere yazılır." Bunun gibi, harç ve posta ücreti noksanlığının giderilmesi hususunda davacıya yapılan tebligatlar re'sen genel bütçeden yapılır.

C. Maddenin Dördüncü ve Beşinci Fıkralarındaki Bazı Hâllerde Yürütmenin Durdurulmasına Karar Verilememesi Yasağı

20/C maddesinin dördüncü fıkrası hükmüne göre, Kanun'da belirtilen uyuşmazlıklarla ilgili davalarda savaş hâli söz konusu ise yürütmenin durdurulmasına karar verilemez. Takip eden beşinci fıkrasına

göre de, olağanüstü hâller sebebiyle alınan tedbirlerin uygulanmasında görevlendirilenlerin naklen atanmalarına ilişkin iptal davalarında, yürütmenin durdurulmasına karar verilemez.⁸⁴

1. Fıkraların Kapsamına İlişkin Değerlendirme

Bu hükümlerin mülga 1602 sayılı Kanun'un "yürütmenin durdurulması" başlıklı 62'nci maddesinin sırasıyla üçüncü ve beşinci fıkralarından aynen ve kelimesi kelimesine iktibas edildiği görülmektedir.⁸⁵ Daha da ötesi, bu düzenlemelerin aynısı İdari Yargılama Usûlü Kanunu'nun 27'nci maddesinin ilk hâlinde de mevcut iken sonradan ilga edilmiştir.⁸⁶ Bu ilganın gerekçesi, konunun özel kanunlarda düzenlenmiş olması karşısında artık kanun tekniği bakımından İdari Yargılama Usulü Kanunu'nda bu hükümlere gerek görülmemesi olarak açıklanmaktadır.⁸⁷ Hükümetin madde gerekçesine de bakıldığında bu usûlî istisnai hükümlerin askeri hizmetin niteliği dikkate alınarak İYUK'a konulduğu anlaşılmaktadır. Esâsen Anayasa'nın 125'inci maddesinin altıncı fıkrasında, kanunla olağanüstü hâllerde, seferberlik ve savaş hâlinde yürütmenin durdurulması kararı verilmesinin sınırlanabileceği hüküm altına alınmıştır. Kabul etmek gerekir ki, savaş gibi olağan dışı bir durumda askeri hizmet öncelikli hâl alacağından yürütmenin durdurulması hususunda böyle bir sınırlama konması gerçekçi ve maslahata uygundur. Hatta bizce seferberlik hâli de kapsama dâhil edilmeli idi.

Olağanüstü hâllere ilişkin kısıtlamaya gelince, önce buradaki "olağanüstü hâl" ibâresinin günlük dildeki sıra dışı olayları değil, Anayasa'nın 119'uncu ve 2935 sayılı Olağanüstü Hâl Kanunu çerçevesinde uygulamaya konan hukuki rejimi ifade ettiğinin altını çizelim.⁸⁸ Naklen atamanın, olağanüstü

⁸⁴ Bkz. Kaplan, İdari Yargılama Hukuku, s.407; Akyılmaz/Sezginer/Kaya, Türk İdari Yargılama Hukuku, s.438-439; Çağlayan, İdari Yargılama Hukuku, s.203-204; Atay, İdari Yargılama Hukuku, s.311.

⁸⁵ Bu hususta bkz. Adil Bucaktepe/F. Ebru Gündüz, "Askeri Yüksek İdare Mahkemesi Kanunu ve İdari Yargılama Usûlü Kanunu'na Göre Yürütmenin Durdurulması," 2015, 20(33), DÜHFD, s. 115-116; Anadolu, s.68 vd.

⁸⁶ Bu kısıtlamaları içeren 27'nci maddenin 9 ve 10'uncu fıkra hükümleri 1994 yılında 4001 sayılı Kanunla metinden çıkarılması konusunda bkz. Bu Bucaktepe/Gündüz, s.115; Müzeyyen Eroğlu Durkal, "İdari Yargılama Usulü Kanunu'nun 27. Maddesi Kapsamında Yürütmenin Durdurulması Kararlarında Yapılan Değişikliklerin Değerlendirilmesi," 2006 (65 (2), AÜHFD, s. 295 vd.; Gözler, C.II, s.538. Ayrıca bkz. Gözübüyük, s.450; Tan, s.1080.

⁸⁷ Durkal, s.296.

⁸⁸ Nitekim bu hükmün alındığı mülga 1602 SK m.62/5 hükmünden önceki dördüncü fıkrasında (artık hukuk sistemimizde yeri olmayan) sıkıyönetim ile ilgili bir yasağın bulunması bunu

hâller sebebiyle 2935 sayılı Kanun'un 5 ilâ 12'nci maddelerinde öngörülen tedbirlerin uygulanmasına yönelik görevlendirilme kapsamında yapılması şarttır. Naklen atama, kısaca bir kamu görevlisinin bulunduğu yerden başka bir göreve atanması veya coğrafi olarak yer değişikliği yapılmamakla birlikte görev unvanında ya da sınıfında değişiklik yapılması demektir.⁸⁹ Yasak naklen atamaya benzer bir kurum olan geçici görevlendirmeyi de⁹⁰ kapsamaktadır.

2. Fıkraların Düzenleniş Şeklinin ve Tekniğinin Eleştirisi

Bize göre dördüncü ve beşinci fıkralarda öngörülen yasağın, İYUK'un "Yürütmenin durdurulması"nı düzenleyen 27'nci maddesine ayrı bir fıkra hükmü şeklinde eklenmesi veya aynı maddenin ikinci fıkrasının sonuna bir cümle olarak konulması Kanun'un sistematigi ve pratiği açısından daha uygun olurdu.

Ç. Maddenin Altıncı Fıkrasındaki Yüksek Askerî Şûra'nın Bazı İşlemlerine İlişkin Yargı Denetimi Yasağı

20/C maddesinin altıncı fıkrası hükmüne göre, "*Yüksek Askerî Şûranın terfi işlemleri ile kadrosuzluk nedeniyle emekliye ayırma işlemleri hariç her türlü ilişik kesme kararlarına karşı yargı yolu açıktır.*"

1. Fıkranın Düzenleniş Şeklinin ve Tekniğinin Eleştirisi

Bu düzenleme aslında Anayasa'nın 125'inci maddesinin ikinci fıkrasındaki hükmün aynen tekrarından başka bir şey değildir.⁹¹ Bundan başka, hüküm mülga 1602 sayılı Kanun'un "İdari davalar ve yargı yetkisinin sınırı" başlıklı 21'inci maddesinin üçüncü fıkrasının ikinci cümlesinden⁹² bazı ibâreler çıkarılmak suretiyle iktibas edilmiş gibi gözükmektedir.

Öncelikle Anayasa m.125/2'deki hükmün ayrıca ve tekraren kanun

göstermektedir. Bucaktepe/Gündüz, s.115.

⁸⁹ Bkz. Yavuzdoğan, s.49

⁹⁰ Yavuzdoğan, s.51 vd.

⁹¹ Anayasa m.125/2'de öngörülen bu yasama kısıntısı için bkz. Musa Yıldırım Kaya, Türk Hukukunda Yasama Kısıntısı, BÜSBE, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, 2018, s.57 vd.

⁹² Mülga hüküm şöyle idi (alıntı yapılan kısımlar italikle gösterilmiştir): "Cumhurbaşkanı'nın tek başına yaptığı işlemler, Yüksek Askerî Şûranın kararları ile disiplinsizlik nedeniyle verilen disiplin cezaları ve diğer idari yaptırımlar yargı denetimi dışındadır. Ancak; *Yüksek Askerî Şûranın terfi işlemleri ile kadrosuzluk nedeniyle emekliye ayırma hariç her türlü ilişik kesme kararına* ve askeri disiplin ile ilgili kanunlarda yargıya açık olduğu belirtilmiş olan disiplin cezalarına *karşı yargı yolu açıktır.*"

maddesi hâline getirilmesinin gereği olmadığını belirtelim. Diğer taraftan bu hüküm m.20/C'nin Birinci fıkrasındaki "(K)'leri ilgilendiren ve askerî hizmete ilişkin idari işlem ve eylemlerden doğan uyuşmazlıklar" bağlamında serdedilmiş ise de esâs itibariyle bundan bağımsız olup tek başına da aynı anlam ve kapsamı ifade ettiği görülmektedir. Nitekim bu yüzdendir ki Anayasa m.125/6'da belli bir bağlama iliştilirmeksizin ve verili duruma atıfta bulunulmaksızın müstakilen hüküm altına alınmıştır. Biz esasen 20/C maddesinde yer verilmesini gereksiz ve hatta hatalı bulduğumuz bu yargı denetimi yasağı içeren hükmün, İYUK'un "İdari dava türleri ve idari yargı yetkisinin sınırı" başlıklı 2'nci maddeye (yine yargı denetim yasağı içeren 02.07.2018 tarihli ve 703 sayılı KHK m.185 ile ilga edilen) üçüncü fıkra şeklinde aynen ve doğrudan eklenmesinin yeterli olduğu kanaatindeyiz.

2. Fıkranın Kapsamının ve Anayasa Hükmü Karşısındaki Durumunun Değerlendirilmesi

Madde hükmünün yasalaşması sürecinde gerek Komisyon gerek Genel Kurul görüşmelerinde öngörülen yasağın demokratik hukuk devleti ilkeleriyle bağdaşmadığı, hatta Anayasaya aykırı olduğu ileri sürülmüştür. Bize göre, yukarıda değinilen Anayasa'nın 125'inci maddesinin ikinci fıkrası hükmü karşısında, idarenin her türlü işlem ve eyleme karşı yargı yolunun açık olduğu kuralına aykırılık iddiası yerinde değildir. Bununla beraber Anayasalarımızda uzun süredir yer alan bu yasama kısıntısının askeri kültür, gelenek ve yaşanan deneyimlere uygun olduğu değerlendirilebilir ise de, gerek hukuk devleti ide ve ilkesi açısından, gerekse yargı yerlerinin denetiminin zaten hukuka uygunlukla sınırlı olmasından dolayı savunulması zordur.⁹³ Bu durum yasağın son hâli için de geçerlidir.⁹⁴

Diğer taraftan fıkra hükmünü Anayasa'da öngörülmüş olan aynı

⁹³ Bu görüşte, Metin Günay, "1982 Anayasasına Göre İdari Yargı Denetiminin Kapsamı ve Sınırları", I. Ulusal İdare Hukuku Kongresi, Danıştay Yayını, 1991, s.141; Gözübüyük, s.29-30; Tan: s.639; Yayla, s.416-417; Akyılmaz/Sezginer/Kaya, s.115; Akyılmaz/Sezginer/Kaya, Türk İdari Yargılama Hukuku, s.56-57; Gözler/Kaplan, s.66; Gözler, İdare Hukuku, C.I, s.139 vd.; Yıldırım/Çınarlı, C.I, s.127-128; Tan/Bayazıt, s.623; Kalabalık, s.126-128.

⁹⁴ Aynı şekilde terfi işlemleri ile kadrosuzluk nedeniyle ilişik kesme bakımından ileri sürülen bir görüşe göre, "yargısal denetimin sadece hukuka uygunluk denetimine ilişkin olduğu, yerindelik denetimini kapsamadığı, idarenin takdir yetkisini kaldıramayacağı da göz önünde bulundurulduğunda, söz konusu yasama kısıntısı anlamını yitirmektedir. Nitekim aynı değişikliklerle hem yerindelik denetimi yapılamayacağına vurgu yapılırken, bir yandan da yasama kısıntısı oluşturmanın nedeninin, bu konuda yargı makamlarına güven duyulmamakta olduğunu akla getirmektedir." Bilal Can, "Yüksek Askeri Şura Kararlarının Yargısal Denetimi," 2014, 5(19), TAAD, s.707,699; Kaya, s.63.

mahiyetteki yasama kısıntısı ile karşılaştırmak gerekmektedir. Zira AY m.125/2’de genel ve emredici bir yasaklama hükmü öngörölmüş iken, aynı yasama kısıntısı burada sâdece belli sıfat ve statüye sahip kişileri ilgilendiren askeri hizmete ilişkin uyuşmazlıklara özgülenmek suretiyle kapsamı itibariyle daraltılmış gözükmektedir. Daha açık bir deyişle, yasağın sınırları Anayasa hükmünde daha geniş, Kanun hükmünde ise daha dar tutulmuş gibidir.⁹⁵ Buradan hareketle hükmün Anayasa’ya aykırı olduğu veya Anayasa’ya uygun olarak yasağı kısıtladığı ileri sürülebilir mi? Bilindiği üzere Anayasa’nın “Anayasanın bağlayıcılığı ve üstünlüğü” başlıklı 11’inci maddesi hükmü; “Anayasa hükümlerinin, yasama, yürütme ve yargı organlarını, idare makamlarını ve diğer kuruluş ve kişileri bağlayan temel hukuk kuralları olduğunu, kanunların Anayasaya aykırı olamayacağını” çok açık ve kesin bir dille emretmektedir.

Esâsında, “Yüksek Askerî Şûra’nın terfi işlemleri ile kadrosuzluk nedeniyle emekliye ayırma işlemleri hariç her türlü ilişik kesme kararlarına karşı yargı yolunu kapayan” kuralın, pozitif hukukumuz açısından sâdece ve sâdece askerleri ilgilendirdiği gibi salt askeri hizmete ilişkin uyuşmazlıkları kapsadığı dikkate alındığında, iki düzenleme arasında anlam ve kapsam itibariyle hiçbir fark olmadığı ortadadır. Bu cümleden olarak, yasağın mevcut hâliyle ve pratikte Anayasa’da öngörölenenden farklı ve dar uygulanmasına yer ve imkân yoktur. Meğer ki Kanun Koyucu tarafından Yüksek Askerî Şûra’ya askeri hizmetin dışında veya m.20/C’deki kurum ve statüleri aşan yetki ve görevler verilmiş olmasın.

Mevcut duruma göre 20/C’deki hükmün lafzi itibariyle Anayasa’daki kuralla örtüşmediği ve Anayasal hükmü hak ve hürriyetler lehine genişlettiği söylenebilir ise de, çıkan sonuç özü itibariyle AY m.2’e kayıtlanan hukuk devleti gerekleri ters düşmemektedir. Kanaatimizce salt normatif yapı ve şekil açısından bakılacak olursa burada (hukuk devleti lehine) “eksik düzenleme” hâli söz konusudur. Olumlu bir eksiklik, çünkü ilâve ve fazladan ibâreler konmakla Anayasa’nın emredici yasağının kapsamında hak ve hürriyetler lehine “tenkiset” yapılmış, yasak kanun metnine eksik aktarılmıştır. Yasama organı, takdir yetkisi olmayan bir konuda Anayasa Koyucu’nun koyduğu kısıntıyı eksilterek yasalaştırmış, yasağı hukuk devleti ve olması gereken

⁹⁵ Açık söylemek gerekirse, gerekçelere ve Komisyon ve genel Kurul görüşme tutanaklarına bakacak olursak, tasarının çerçeve kanun şeklinde tartışılmasından olsa gerek, lehte oy kullananlar kadar muhalefet de iki norm arasındaki düzenleme farkının ayırına varmamış gözükmektedir.

hukuk lehine kesip kırpılmıştır. Benzetmek gerekirse ve âmiyâne bir tâbirle ifade edecek olursak, *Anayasa* ağacının *cansız ve meyvesiz bir dalındaki bazı kuru yapraklar budanarak azaltılmıştır*. Bu noktada mesele eksik düzenleme olarak ele alındığında iki görüşten biri kabul edilebilir. İlk görüşe göre, AYM ancak var olan kanun hükmünü denetleyebileceğinden eksik düzenleme hâlinin *Anayasa*'ya aykırılığı ileri sürülemez.⁹⁶ Diğer görüşe göre ise, eksik düzenleme hâlinde kanunda yer verilen esaslar bakımından *Anayasa*'ya aykırılık yoksa kanun bütünüyle *Anayasa*'ya uygun değil, fakat aykırı da değildir.⁹⁷ Bize göre, 20/C maddesinin altıncı fıkrasının metninde (birinci fıkranın atfıyla birlikte) yer verilen unsurlar kısmi bir yasak öngördüğünden eksik olmakla beraber, bütünü itibarıyla *Anayasa*'ya aykırılık taşımamaktadır. Evet, fıkra metninin bağlamı da dikkate alındığında *Anayasa* hükmüyle birebir aynıyet göstermediğinden *Anayasa*'nın lafzına uyarlı değildir, ama ihlal de etmemektedir.

SONUÇ

Çalışmada vardığımız sonuçları madde hükmünün geneli ve fıkraların içerdiği kurallar yönünden açıklayabileceğimiz ayrı başlıklar hâlinde toplayabileceğimiz gibi, normların düzenlenme şekli, gerekliliği ve hukuka uygunluğu bakımından da le alabiliriz.

Kanun yapım tekniği açısından, mülga 1602 sayılı AYİM Kanunu'ndaki bazı hükümleri ihtiva eden 20/C maddesinin İYUK'a ek madde olarak eklenmesi, ya da fıkra hükümlerinin bir tanım normu ile beraber ilgili maddelere konulması daha uygun olurdu. Maddenin özel bir yargılama usûlü öngörmediği, sâdece birkaç istisnai ve usûli hüküm getirdiği açıktır. Madde bu hâliyle Kanun sistematigindeki yere pek uygun düşmemektedir. Maddenin hâlihazırdaki yeri ve durumu korunmak isteniyorsa, anlam ve kapsam bütünlüğü bakımından 2, 3, 4 ve 5'inci fıkralar, birinci fıkra içinde ve atıf cümlesiyle bağıntılı olarak 4 ayrı bent hâlinde düzenlenmeli; altıncı fıkra hükmü ise birinci fıkradan ayrı ve münhasıran İkinci fıkra olarak konulmalıdır. Bütün "Askerî hizmete ilişkin idari işlem ve eylemlerden doğan uyumsuzlukları" kapsadığı anlamı ve izlenimi veren madde başlığı da "... uyumsuzluklarla ilgili bazı hükümler" olarak değiştirilmelidir.

Bize göre hükmün ilgilendirdiği kişilerin statüleri ve çalıştığı kurumlar,

⁹⁶ Kemal Gözler, *Türk Anayasa Hukuku Dersleri*, Ekin Kitabevi, 2000, s.481.

⁹⁷ Erdoğan Teziç, *Anayasa Hukuku*, Beta Yayınevi, 2001, s.193.

maddenin lafzından kolaylıkla anlaşılabilir şekilde daha açık ve bariz olarak gösterilmelidir. Askeri öğrencilerin madde hükmü kapsamına alınmaması izahı ve telafisi güç önemli bir eksikliklerdir.

Askeri hizmete ilişkin uyuşmazlıklarını konu edinen davaların dilekçe formlarında bu hizmeti yürütmekle görevli belli statüdeki kişilere ait sicil, sınıf ve rütbe bilgilerine de yer verilmesinin şart koşulması, yeri, yararı ve gereği olmayan bir yükümlülük olarak telakki edilemez. Kaldı ki bir kısmı asker olan bu kişilere tâbi oldukları sıkı hiyerarşik yapı ve kısıtlara karşılık, düzenlemenin üçüncü fıkrasıyla dava dilekçelerini âmirlerine de verebilme hak ve imkânı tanınması gâyet yerinde ve maslahata uygun bir yaklaşım tarzı olmuştur. Hatta ve özellikle denilebilir ki, çoğu zaman ücra ve yerleşim yerlerinden uzak bölgelerde görev yapan askerlerin askeri hizmete ilişkin olmayan uyuşmazlıklarla ilgili davalarında da aynı kolaylığın sağlanmasıdır.

Kaynağının mülga 1602 sayılı Kanun olduğu anlaşılan savaşta tüm işlemlerle ve olağan üstü hâllerde naklen atamalarla ilgili iptal davalarında yürütmenin durdurulmasına karar verilmesini engelleyici hükümler, her ne kadar idarenin hukuka bağlılığının denetimine ket vurucu nitelikteyse de, öngörüldüğü olağan dışı ve arızı hâl ve şartlar dikkate alındığında mazur görülebilir.

Yüksek Askeri Şura ile ilgili yasama kısıntısının kanun hükmü hâline getirilmesi şart ve gerekli değilse de, somut düzenlemede olduğu gibi aksi yola başvurulduğu takdirde, hükmün tamamen ve aynen yasalaştırılması lâzım gelir. Çünkü Anayasa burada Kanun Koyucu'ya takdir yetkisi tanımamıştır.

KAYNAKÇA

Kitaplar

- Akyılmaz B/Sezginer M/Kaya C, Türk İdare Hukuku, 14.B., Savaş Yayınevi, 2021.
- Akyılmaz B/Sezginer M/Kaya C, Türk İdari Yargılama Hukuku, 6.B., Savaş Yayınevi, 2021.
- Akgüner T, İdare Hukuku Dersleri, 2.B., Der Yayınları, 2017.
- Aslan Z, Açıklamalı ve İçtihatlı İdari Yargılama Usulü Kanunu, 2.B., Seçkin Yayınevi, 2020, s.110 vd.
- Atay E E, İdare Hukuku, 6.Basıya ek tıpkı bası, Turhan Kitabevi, 2019.
- Atay E E, İdari Yargılama Hukuku, 1.B., Seçkin Yayınevi, 2021,
- Avcı M, Kamu Görevliliğine Giriş, Yetkin Yayınları, 2009.
- Ayanoğlu T, "Kamu Personelinin Hukuki Rejimi," in İl Han Özay, Günışığında Yönetim, Filiz Kitabevi, 2004, s.980-1018.
- Boz S S/İnce A K/Büyükyıldırım G E/Acar E, Kamu Personel Hukuku, Adalet Yayınevi, 2021, s.41 vd.
- Candan T, İdari Yargılama Usûlü Kanunu, 4.B., Adalet Yayınevi, 2011,
- Çağlayan R, İdare Hukuku Dersleri, Adalet Yayınevi, 9.B., 2021.
- Çağlayan R, İdari Yargılama Hukuku, Seçkin Yayınevi, 13.B., 2021.
- Giritli İ/Bilgen P/Akgüner T/Berk K, İdare Hukuku, 7.B., Der Yayınları, 2015.
- Gözler K, Türk Anayasa Hukuku Dersleri, Ekin Kitabevi, 2000.
- Gözler K, İdare hukuku, C.I-II, 3.B., Ekin kitabevi, 2019.
- Gözler K/Kaplan G, İdare Hukuku Dersleri, 22.B., Ekin Kitabevi, 2020.
- Gözübüyük, A Ş, Yönetmelik Yargı, 26.B., Turhan Kitabevi, 2007.
- Günday M, İdare Hukuku, 11.B., İmaj Yayınevi, 2017.
- Işıklar C, Türkiye'de Askerlik Usûlleri ve Askerlik İşlemlerine İlişkin İdari ve Adli Davalar, Adalet Yayınevi, 2011.

- Kalabalık, H, İdari Yargılama Usulü Hukuku, 15.B., Seçkin Yayınevi, 2021.
- Kaplan G, İdari Yargılama Hukuku, 3.B., Ekin Kitabevi, 2018.
- Karslı M R, İdare Hukukunda Kamu Görevlisi Kavramı, Oniki Levha Yayıncılık, 2016.
- Muşul T, Tebligat Kanunu, 3. B., Oniki Levha Yayıncılık, 2005.
- Onar, S S, İdare Hukukunun Umumi Esasları, C.I-II-III, 3.B, Hak Kitabevi, 1966.
- Özay, İ H, Günışığında Yönetim, 2004, Filiz Kitabevi, 2004.
- Özgüldür S, Askeri Yüksek İdare Mahkemesi Kararları Işığında Tam Yargı Davaları, Yetkin Yayınları, 1996.
- Sancakdar O/Önüt L B/Us Doğan E/Kasapoğlu Turhan M/Seyhan S, İdare Hukuku, 10.B., Seçkin Yayınevi, 2021.
- Şenlen Sunay S, Askeri Yüksek İdare Mahkemesi ve Görev Kriterleri, Beta yayınları, 1996.
- Toğrul İ, Askerî İdarî Yargı, Gnkur. Yayımları, 1973.
- Tan T, İdare Hukuku, 4.B., Turhan Kitabevi, 2015.
- Tan T/Bayazıt B, İdare Hukuku, 10.B., Turhan Kitabevi, 2021.
- Taşkın A, Kamu Görevlileri Disiplin Hukuku, Seçkin Yayınevi, 2006.
- Teziç E, Anayasa Hukuku, Beta Yayınevi, 2001.
- Ulusoy A, Yeni Türk İdare Hukuku, 4.B., Yetkin Yayınevi, 2021.
- Yaman M, Açıklamalı, İctihatlı, Dilekçe Örnekli, Askeri Yüksek İdare Mahkemesi Kanunu, Ankara, 2.B., Bilge Yayınevi, 2006.
- Yaşar H N, İdare Hukuku-Genel Esaslar, 3.B., Der Yayınları, 2016.
- Yavuzdoğan S, Devlet Memurları Kanunu Uyarınca Naklen Atama, 2.B., Adalet Yayınevi, 2016.
- Yayla Y, İdare Hukuku, Beta Yayınevi, 2009.
- Yıldırım R/ Çınarlı S, C.I-II, Türk İdare Hukuku Dersleri, 7.B., / C.III Türk İdari Yargılama Hukuku, Adalet Yayınevi, 2021.

Yıldırım T/Yasin M/Kaman N/Özdemir E/Üstün G/Çakır H M/Okay Tekinsoy
Ö, İdare Hukuku, 8.B., Oniki Levha, Yayınları 2020.

Makaleler-Bildiriler

Anadolu F K, “Usul Hükümleri Yönünden Askeri Yüksek İdare Mahkemesi,”
Osman F. Berki'ye Armağan, AÜHF Yayını, 1977, s.45-83.

Araç İ/İba Ş, “Türkiye’de Yasa Önerisi Hazırlama ve Norm Koyma Tekniği
ve Yasamacı Mesleğinin Nitelikleri Üzerine,” 2003, 58 (3), AÜSBFD,
s.35-40.

Aydınalp S, “Askeri Yüksek İdare Mahkemesinin Görev Alanı Sorunu”, 1994,
(8), AYİMD, s.7-36.

Bucaktepe A/Gündüz F E, “Askeri Yüksek İdare Mahkemesi Kanunu ve İdari
Yargılama Usûlü Kanunu’na Göre Yürütmenin Durdurulması,” 2015,
20(33), DÜHFD, s.91-121.

Can B, “Yüksek Askeri Şura Kararlarının Yargısal Denetimi,” 2014, 5(19),
TAAD, s.683-710.

Candemir T, “Askeri Yüksek İdare Mahkemesinin Görev Alanı,” 1978, 28(28-
29), DD, s.26-34.

Candemir T, “Askeri Yüksek İdare Mahkemesinin Görev Alanı,” 1993, (7/1),
AYİMD, s.7-36.

Çakmak NM, “İdari Yargılama Usûlü Kanunu’nun 4. Maddesi ve Dilekçelerin
Kayda Giriş Tarihi,” 2009, (80), TBBD, s.149 -155.

Duran L, “Askeri İdarenin Yargısal Görev ve Yetkisinin Sınırları,” İÜHF
Hukuk Fakültesi ONAR Armağanı, İU Yayını, 1977, s.193-256.

Eroğlu Durkal M, “İdari Yargılama Usulü Kanunu’nun 27. Maddesi
Kapsamında Yürütmenin Durdurulması Kararlarında Yapılan
Değişikliklerin Değerlendirilmesi,” 2006, 65(2), AÜHFD, s. 270-313.

Gözübüyük A Ş, “Askerî Yüksek İdare Mahkemesi ve Görevleri ”, Prof. Dr.
Kemal Fikret ARIK’a Armağan, TODAİE-SBF Yayını, 1973, s.139-152.

Gümüştam G, “[ve ~ ile] Biçimbirimlerinin Eş Değerlikleri Üzerine”, 2019,
(37), Türkbilig, s.123-137.

Günday M, “1982 Anayasasına Göre İdari Yargı Denetiminin Kapsamı ve

- Sınırları”, I. Ulusal İdare Hukuku Kongresi, Danıştay Yayını, 1991, s.139-149.
- Işıklar C, “Askerlik Yükümlülüklerinden Doğan Uyuşmazlıkların Yargısal Denetiminde Görev”, 2011, 69 (2), ABD, s.139-170.
- Işıklar, C. “Askeri Yüksek İdare Mahkemesi Kararlarında İdarenin Sorumluluğunu Ortadan Kaldıran Haller”, Gazi Üniversitesi Hukuk Fakültesi Sorumluk ve Tazminat Hukuku Sempozyumu, Ankara 28-29 Mayıs 2009, GÜHF Yayınları, 2009, s.569-636.
- Kaplan G, “İdari Yargıda Dilekçelerin ve Diğer Belgelerin Verilebileceği Yerler”, 2004, (270), Vergi Dünyası, s. 147-154
- Lötscher A, “İyi Kanunlar Şeffaf Metinlerdir”, in Yener Üner (Haz.), Türkiye Barolar Birliği Kanun Yapma Tekniği (Sempozyum, Ankara 27-28 Mart 2015), TBB Yayınları, 2016, s.119-145.
- Özkal Sayan İ / Özgür E, “Askeri Personel Sisteminde Değişim”, 2018, (38), Yasama Dergisi, s.5-17.
- Selçuk S, “Doğru terim ‘MUHAKEME’ değil, ‘YARGILAMA’dır”, 2013, 19(2), MÜHF Hukuk Araştırmaları Dergisi, Prof. Dr. Nur Centel’e Armağan, s.295-317.
- Yılmaz H, “Türk Silahlı Kuvvetleri ve Milli Savunma Hizmeti,” 2005, 54(4), AÜHFD, s.375-430.

Tezler

- Çelik O, Tarihsel Gelişimi ve Kararları Işığında Askeri Yüksek İdare Mahkemesi ve Sorunlarına Bir Yaklaşım, GÜSBE, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, 1996.
- Gümüşay G, Askeri İdari Yargının Görev Alanı, GÜSBE, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, 2007.
- Kahya R, Askerî Personel İle İlgili İşlemlerde Yargısal Denetim, KÜSBE, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, 2015.
- Kaya M Y, Türk Hukukunda Yasama Kısıntısı, BÜSBE, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, 2018.
- Kızıloğlu E, Askeri Yüksek İdare Mahkemesinin Görev Alanı ve Görev

Alanının Sınırları, GÜSBE, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, 1989.

Şenol İspartalı B, Askeri İdari Eylemden Doğan Mali Sorumluluk, DEÜSBE, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, 2009.

İnternet kaynakları

19.12.2005 tarih ve 2005/9986 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı ile Mevzuat Hazırlama Usûl Ve Esasları Hakkında Yönetmelik, <<https://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/3.5.20059986.pdf>> Erişim Tarihi 15 Ağustos 2021.

27.04.2017 tarihli ve 30050 Mükerrer sayılı Resmî Gazete, <<https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2017/04/20170427M1.pdf>> Erişim Tarihi 10 Ağustos 2021.

03.06.2021 tarih ve 31527 sayılı Resmi Gazete, <<https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2021/06/20210630.pdf>> Erişim Tarihi 11 Ağustos 2021.

Danıştay Dergileri <<https://www.danistay.gov.tr/danistay-dergiler>> Erişim Tarihi 10 Temmuz-20 Ağustos 2021.

Kaplan İ, “Kanun Yapma San’atı ve Tekniği,” 1991, 47 (1), AÜSBFD, Prof. Dr. Gündüz Ökçün’e Armağan, <<http://dergiler.ankara.edu.tr/detail.php?id>> Erişim Tarihi 28 Temmuz 2021, s.99-102.

Kaplan M, “Türk Ceza Hukukunda Kamu Görevlisi Kavramı,” 2015, (2), AÜHFD, <https://jurix.com.tr/art_cle/4930> Erişim Tarihi 28 Temmuz 2021, s.4-27.

Milli Savunma Bakanlığı Teşkilatı <<https://www.msb.gov.tr/bakanlik/teşkilatşeması>> Erişim Tarihi 10 Ağustos 2021.

TBMM Zabıt Ceridesi, C. 6, Devre: XI, İçtima: 1, S. Sayısı: 129, <<https://www.tbmm.gov.tr>> Erişim Tarihi 10 Temmuz 2021.